

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

тематичного круглого столу

28 травня 2026 року

Київ

2026

УДК [374.7:355.23]:(082.2)
А 43

Редакційна колегія:

О. П. Шамрук – канд. психол. наук, начальник кафедри професійної військової підготовки центру післядипломної освіти, Київський інститут Національної гвардії України;

О. О. Мусейко – старший викладач кафедри професійної військової підготовки центру післядипломної освіти, Київський інститут Національної гвардії України.

Рекомендовано до опублікування та поширення через мережу Інтернет вченою радою Київського інституту Національної гвардії України (протокол № 4 від 29.09.2026)

Актуальні питання розвитку освіти дорослих у секторі безпеки і оборони України на сучасному етапі : зб. матеріалів круглого столу, м. Київ, 28 трав. 2026 р. Київ : КІ НГУ, 2026. 91 с.

Збірник містить матеріали тематичного круглого столу, в якому взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів і наукових установ України.

Матеріали можуть бути використані в науково-дослідній роботі, освітньому процесі спеціалізованих і військових закладів вищої освіти, а також у законотворчій та правоохоронній діяльності.

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

Організаційний комітет не несе відповідальності за зміст і виклад матеріалів, поданих у рукописах.

Організаційний комітет круглого столу:

Голова – *В. Ю. Поляков,* начальник центру післядипломної освіти, Київський інститут Національної гвардії України;

Відповідальний секретар – *О. І. Курило***,** старший викладач кафедри професійної військової підготовки центру післядипломної освіти, Київський інститут Національної гвардії України.

УДК [374.7:355.23]:(082.2)

© Київський інститут Національної гвардії України, 2026

ЗМІСТ

Аніщенко Олена

ВІД БОЙОВОГО ДОСВІДУ ДО ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АНДРАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ …….. 7

Атрохов Аркадій

ЗАВДАННЯ ТА РОЛЬ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ …… 12

Бабарицький Олександр, Воробйова Єлизавета

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ……. 15

Білецький Олександр

ВИКОРИСТАННЯ БОЙОВОГО ДОСВІДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЩО ЗДОБУВАЮТЬ ДРУГИЙ І ТРЕТІЙ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧИ ПРОХОДЯТЬ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ, З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ДИНАМІЧНИХ ЗМІН У ВИХОВАНЦІВ СФЕРИ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ……... 18

Білецький Сергій, Черепаха Ростислав

ДОСВІД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «БАЗОВА ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА» ТА ПЕРЕХІД ДО ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО СУПРОТИВУ» ……... 20

Бовсунівський Ігор

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРА ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ОЗБРОЄННЯ У СУЧАСНИХ (КРИЗОВИХ) УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ …… 23

Васильєв Микола

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ДОРОСЛОЇ АУДИТОРІЇ В СЕКТОРІ ОБОРОНИ: ПРОБЛЕМАТИКА ОЦІНЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ …… 26

Вдовін Андрій

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ: ВІД СИМУЛЯЦІЇ ДО ЦИФРОВОГО УПРАВЛІННЯ …… 28

Гавриленко Ілля

МОВНА ПІДГОТОВКА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ВЗАЄМОСУМІСНОСТІ З НАТО …….. 30

Калюжна Тетяна

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ОСВІТІ ДОРОСЛИХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ ……. 33

Ковальов Олександр

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ТА ПЕРЕНАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ПРИЗВАНИХ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ …… 35

Курило Олег

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА ДОРОСЛИХ. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІД ЗАСТАРІЛИХ ДОГМ ДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПЕРЕВАГИ …… 40

Мусейко Олександр

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ НГУ З ПИТАНЬ РХБ ЗАХИСТУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ ……. 46

Назаренко Альбіна, Савчук Андрій

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ …… 49

Паращук Лідія

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ БАГАТОКРИТЕРІЙНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ …….. 52

Піддячий Володимир

ТЬЮТОРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ ……... 54

Радомський Ігор

ДОРОСЛИЙ УЧЕНЬ ЯК СУБ’ЄКТ ОСВІТНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ …… 56

Решетченко Дар’я, Вербовий Василь

ТЕХНОЛОГІЇ ТРЕНІНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО БОЙОВИХ ДІЙ ……. 59

Савранський Валерій

АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ, 61

А ТАКОЖ СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ……

Самко Алла

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ ……. 66

Сахно Наталія

АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО УМОВ ВОЄННОГО
СТАНУ: ДОСВІД ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ,
А ТАКОЖ СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ……
68

Слободяник Володимир, Сірко Роксолана

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОСІБ
НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ) …… 70

Сидорчук Вікторія

СИНДРОМ «ЕКСПЕРТА» ЯК АНДРАГОГІЧНИЙ БАР'ЄР: МЕТОДИ
ПОДОЛОННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ОПОРУ ДОРОСЛИХ
ЗДОБУВАЧІВ НОВИХ ЗНАНЬ …… 74

Тихоновська Марія

ІНШОМОВНА ОСВІТА УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ
ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО ПРОСТОРУ
77

Федорчук Вадим

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ У МЕЖАХ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ
ПІДГОТОВКИ ……...
80

Шамрук Олег

ОСВІТА ДОРОСЛИХ У НОВІЙ РЕАЛЬНОСТІ: МЕТОДОЛОГІЯ НАВЧАННЯ, ПЕРЕНАВЧАННЯ ТА ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОСВІТИ …….. 82

Шум Руслан

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ МОБІЛІЗОВАНИХ ОФІЦЕРІВ ……. 85

Аніщенко Олена,
доктор педагогічних наук, професор,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

ВІД БОЙОВОГО ДОСВІДУ ДО ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АНДРАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність проблеми андрагогічної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) зумовлена дією кількох взаємопов'язаних чинників. З-поміж них виокремимо ті, що пов'язані з повномасштабною війною, докорінною трансформацією освітньої політики, посиленням ролі освіти дорослих у системі національної стійкості, зростанням запиту на фахівців, здатних ефективно працювати з дорослою аудиторією в умовах високої соціальної й професійної напруги. В Україні в умовах викликів воєнного стану підготовка викладачів не може обмежуватися опануванням усталених предметно-методичних компетентностей. Зміст освітніх програм має бути наскрізно андрагогічно спрямованим, вибудовуватися на розумінні специфіки навчання дорослих, передбачати розвиток здатності до фасилітації, тьюторського супроводу, рефлексивної взаємодії, інтеграції професійного й життєвого досвіду слухачів в освітній процес.

Особливо важливого значення порушена проблема набуває у зв'язку з активним залученням до викладацької діяльності у ВВНЗ військовослужбовців, осіб із досвідом бойових дій, ветеранів війни, які не мають формальної педагогічної освіти. Наразі триває й кампанія із залучення до викладання ветеранів із інвалідністю внаслідок війни, тобто тих, хто не може виконувати бойові завдання. Зокрема, таким особам пропонуються посади інструкторів у системі професійної військової освіти, де не такі жорсткі вимоги до кандидатів, як до науково-педагогічних працівників. Як свідчать матеріали

інтерв'ю ТВО директора Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України, полковника Максима Кас'яненка, наданого Інформаційному агентству АрміяInform 15 січня 2026 р., орієнтовно до 65-70% викладачів ВВНЗ мають бойовий досвід, тобто статус учасників бойових дій.

Безумовно, їхній практичний досвід є цінним у змістовому й виховному аспектах, однак сам по собі не гарантує педагогічної ефективності. Водночас перехід від ролі військовослужбовців із бойовим досвідом, інструкторів, що мають досвід управління підрозділами, але не володіють методиками навчання дорослих, фахівців із суміжних сфер (медицини, інженерії, кібербезпеки тощо) до ролі викладачів потребує спеціально організованої підготовки. Така підготовка має бути спрямована на опанування закономірностей навчання дорослих, особливостей освітньої комунікації, принципів безконфліктної взаємодії, методів роботи в умовах травматичного досвіду тощо. Відтак професійна інтеграція військовослужбовців у сферу освіти увиразнюється не лише як соціальна місія, а як важливий напрям професіоналізації викладачів вищих військових навчальних закладів.

На наше переконання, не викликає сумнівів доцільність упровадження андрагогічно орієнтованих моделей підвищення кваліфікації викладачів закладів освіти, які здійснюють підготовку фахівців для сектору безпеки та оборони. Такі моделі можна розглядати як один із інструментів професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. В основу моделей мають бути покладені ідеї та положення про те, що ефективна педагогічна діяльність у цій сфері має спиратися на такі взаємопов'язані складники:

- *спеціальна методична підготовка* – забезпечує володіння сучасними дидактичними технологіями, методами роботи з дорослими слухачами та адаптацію освітнього процесу до умов воєнного стану4
- *урахування попереднього професійного й бойового досвіду* – інтегрує компетентності, набуті під час військової служби, у педагогічну діяльність, що забезпечує зв'язок між бойовим досвідом та освітньою практикою;

• *спрямованість на формування й розвиток андрагогічної компетентності* – в єдності рефлексивного, психологічного, комунікативного та інших складників, що дозволяє викладачам ефективно працювати з дорослими слухачами, враховувати їхній життєвий досвід, забезпечувати мотивацію до безперервного навчання тощо.

На відміну від традиційних моделей післядипломної підготовки, що орієнтовані переважно на передачу знань, андрагогічно орієнтовані моделі передбачають суб'єкт-суб'єктну взаємодію, індивідуалізацію освітніх траєкторій, адаптацію змісту до реальних освітніх потреб дорослих, які навчаються. Упровадження таких моделей відкриває нові можливості для цільової підготовки військовослужбовців до викладацької діяльності, а також для розроблення тематичних програм підвищення кваліфікації викладачів, які працюють у ВВНЗ України. Зміст таких програм доцільно структурувати навколо блоків, що охоплюють теорію навчання дорослих, специфіку роботи з аудиторією, яка має досвід служби або бойових дій, методи фасилітації, цифрові інструменти навчання, забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища, а також педагогіку партнерства як модель етичної взаємодії з дорослими слухачами на засадах довіри, рівності й відповідальності.

Важливого значення набуває розвиток здатності викладачів не стільки транслювати знання, скільки перетворювати наявний життєвий досвід слухачів на освітній ресурс, що сприяє їхньому особистісно-професійному зростанню, соціальній інтеграції. Такий підхід сприяє формуванню нової культури освітньої взаємодії, в якій досвід дорослих слухачів інтегрується в освітній процес як значущий ресурс навчання. Відповідно, трансформується й професійна роль викладачів, які дедалі більше виконують функції партнерів у спільному осмисленні й продукуванні знань.

Слід наголосити, що досліджуване явище є багатовимірним й охоплює не лише андрагогічний, психолого-педагогічний, а й більш широкий контекст – соціально-інституційний, що увиразнює взаємозв'язок освітніх, економічних, управлінських і суспільних чинників. Необхідність розроблення та

впровадження механізмів інтеграції громадян у цивільне життя, зокрема через викладацьку, освітньо-просвітницьку й наукову діяльність, зумовлено сучасними викликами і потребами розвитку українського суспільства. Керуючись положеннями Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року (2024) зазначимо, що передусім йдеться про осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України. Для багатьох із них робота у закладі освіти стає новим етапом професійної самореалізації, продовженням служіння державі в іншому форматі. Водночас відсутність педагогічної підготовки може обмежувати їхній викладацький потенціал, якщо не буде забезпечено належний андрагогічний супровід.

На нашу думку, важливим засобом навчання, інструментом забезпечення якісної андрагогічної підготовки суб'єктів освітньої взаємодії вищих військових навчальних закладів є, зокрема, методичні видання з військової андрагогіки (А. Вітченко, В. Осьодло, С. Поздишев та ін.), військової педагогіки і психології (К. Аветісян, В. Ананьїн, С. Балашова, О. Булгаков, С. Васильєв, В. Горлинський, Г. Дубровинський, Н. Замотаєва, Є. Подтергера, О. Пучков, Е. Сарафанюк, Л. Снігур, О. Уваркіна, О. Хижняк, В. Ягупов та ін.). У таких працях систематизовано сучасні підходи до навчання дорослих у специфічних умовах воєнного стану, викладено специфіку методів адаптації освітнього процесу до кризових ситуацій, інструменти психологічної підтримки слухачів тощо. Їхнє використання сприяє не лише підвищенню ефективності освітньої діяльності, а й формуванню сучасної культури викладання на основі поєднання військового досвіду, рефлексії, гуманістичних цінностей освіти дорослих.

Окремої уваги потребує питання оцінювання ефективності андрагогічної

підготовки. У цьому контексті важливо враховувати критерії, що відображають не лише рівень засвоєння теоретичного матеріалу, а й здатність викладачів до комунікації з дорослими слухачами, організації практико орієнтованого навчання, рефлексії, саморегуляції, роботи в ситуаціях підвищеної емоційної складності. Саме вони дозволяють оцінити готовність викладачів до професійної діяльності у сфері освіти дорослих в умовах невизначеності, коли від освітньої взаємодії очікується максимальна гнучкість, здатність до подолання стресових ситуацій, послідовна гуманістична спрямованість.

Отже, професійну підготовку та розвиток викладачів ВВНЗ доцільно концептуалізувати як безперервний процес формування професійної ідентичності, що виходить за межі ситуативної адаптації до нового середовища, й охоплює переосмислення попереднього досвіду, трансформацію професійної суб'єктності, опанування сучасних моделей андрагогічно орієнтованої взаємодії тощо. Андрагогічна підготовка викладачів ВВНЗ є стратегічно значущим напрямом розвитку освіти дорослих, актуальність якого зумовлена не лише потребами воєнного часу, а й необхідністю формування нової моделі професіоналізації викладачів, здатних ефективно працювати з дорослою аудиторією на засадах відповідального партнерства. У цьому контексті важливою є викладацька діяльність ветеранів війни, діючих військовослужбовців, оскільки їхній професійний досвід істотно посилює практико-орієнтований складник підготовки у ВВНЗ. Водночас професійна самореалізація у викладацькій праці потребує комплексного андрагогічно орієнтованого науково-методичного супроводу, дидактичного забезпечення процесу професійної трансформації з урахуванням можливостей формальної, неформальної та інформальної освіти.

Атрохов Аркадій,
кандидат технічних наук,
Національний університет оборони України

ЗАВДАННЯ ТА РОЛЬ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Під професійною військовою освітою відповідно до Закону України "Про освіту" розуміється спеціалізована освіта військового спрямування, що здобувається за освітніми програмами на відповідних рівнях військової освіти з метою вдосконалення професійного рівня військового фахівця та набуття ним необхідних фахових компетентностей, які мають забезпечувати виконання службових та бойових функцій.

Повномасштабна російська агресія проти України, яка продовжується вже п'ятий рік, підтверджує той факт, що перевага на полі бою досягається не тільки за рахунок озброєння та чисельності, але й внаслідок якісної професійної підготовки особового складу частин і підрозділів, здатності командного складу швидко адаптуватися до нових реалій обстановки та вміння командирів та начальників приймати грамотні рішення.

На Міжнародному форумі "Професійна військова освіта. Теорія, практика та перспективи", якій був організований спільно з Королівським коледжем оборони Данії заступник Міністра оборони України генерал-лейтенант Євген Мойсюк, звернув увагу присутніх представників вищих військових навчальних закладів України та експертів в галузі професійної військової освіти на те, що в умовах війни сьогодні в Україні формується унікальна модель професійної військової освіти, яка обумовлена практикою воєнного часу. Розвиток професійної військової освіти стає не тільки питанням освіти, а й національної безпеки країни.

У 2025 році в Україні за участю фахівців – експертів НАТО з метою перевірки системи військової освіти на відповідність стандартам Альянсу

проведений інституційний аудит професійної військової освіти. За результатами інституційного аудиту, міжнародні фахівці дійшли до висновку, що не дівуючись на виклики, які обумовлені широкомасштабної збройної агресією росії, система професійної військової освіти в Україні має значний та переконливий прогрес до наближення до стандартів альянсу.

Слід зазначити, що при організації професійної військової освіти роль наукового працівника вищого військового навчального закладу часто недооцінюється. Водночас науковець у системі професійної військової освіти виконує комплекс як освітніх, так і дослідницьких та практичних завдань спрямованих на не тільки на розвиток воєнної науки, але й на підготовку компетентних військових фахівців, здатних діяти в умовах сучасної обстановки. У цьому випадку наукові працівники беруть участь не лише у передачі нових знань, а й спрямовують свої зусилля на питання розвитку та удосконалення системи професійної військової освіти, її модернізації.

До основних завдань наукових працівників у системі професійної військової освіти можна віднести таки:

1. Участь у розробленні сучасних освітніх програм, навчальних курсів, методик і стандартів підготовки військових фахівців з урахуванням отриманого бойового досвіду.

2. Проведення аналізу сучасних форм і методів ведення збройної боротьби з урахуванням досвіду застосування безпілотних систем, особливостей інформаційних операцій, нових кіберзагроз, та використання систем штучного інтелекту у військовій сфері, що надає можливість науковцям виявляти закономірності збройної боротьби та своєчасно готувати відповідні пропозиції щодо внесення змін в програми підготовки військових фахівців.

3. Розроблення та забезпечення впровадження в освітній процес методик з розвитку у військовослужбовців нестандартного мислення, лідерських якостей, навичок прийняття рішень та відповідальності за них, підготовки військових фахівців діяти в кризових і стресових ситуаціях.

4. Розроблення інноваційних технологій навчання, використання цифрових платформ, математичних моделей бою для комп'ютерних симуляцій, дистанційного навчання та технологій штучного інтелекту.

5. Участь у підготовці викладачів вищих військових навчальних закладів освіти, шляхом сприяння розвитку їхньої методичної та дослідницької компетентності.

6. Аналізу стандартів НАТО та міжнародного досвіду професійної військової освіти з метою вивчення можливостей їх адаптації та підвищення сумісності та якості підготовки військових фахівців.

7. Сприяння впровадженню інновацій, реалізації нових технічних рішень під час вивчення військовими фахівцями сучасних систем управління, озброєння та військової техніки.

8. Підготовка науково обґрунтованих рекомендацій та пропозицій органам військового управління щодо розвитку системи військової освіти.

Таким чином, науковий працівник системи професійної військової освіти – це не абстрактний теоретик у бібліотеці, що працює над написанням дисертації "у стіл", а R&D-консультант, який має забезпечувати командира та органи військового управління інтелектуальним інструментарієм для перемоги. Науковий працівник ресурс свого часу має використовувати для аналізу глобальних трендів таких як наприклад: штучний інтелект, супутниковий зв'язок чи нові джерела енергії, які швидко міняють характер бойових дій.

Наукові працівники повинні забезпечувати не тільки створення новітніх зразків озброєння та військової техніки, але і супроводжувати впровадження нових зразків озброєння безпосередньо в навчальний процес, створюючи методичні посібники з їх застосування ще до того, як техніка масово надійде у війська. Одержані науковцями результати досліджень мають бути інтегровані у систему професійної військової освіти.

Бабарицький Олександр,
кандидат економічних наук,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Воробйова Єлизавета,
здобувач вищої освіти,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови збройної агресії проти України зумовили функціонування системи державного управління в особливому правовому режимі воєнного стану, який суттєво змінює характер діяльності органів публічної влади, розподіл повноважень та механізми прийняття управлінських рішень. У таких умовах ефективність державного управління набуває критичного значення, оскільки від неї залежить здатність держави забезпечувати обороноздатність, підтримувати внутрішню стабільність та гарантувати безперервність функціонування ключових інституцій.

Правовою основою запровадження та функціонування воєнного стану в Україні є Конституція України та Закон України «Про правовий режим воєнного стану», які визначають зміст цього режиму, порядок його введення, а також особливості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Згідно з цими актами, воєнний стан передбачає можливість тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод громадян та розширення повноважень органів виконавчої влади і військового командування.

В умовах воєнного стану відбувається суттєва трансформація системи державного управління, яка проявляється насамперед у посиленні централізації управлінських процесів. Така централізація дозволяє забезпечити оперативність прийняття рішень, швидке реагування на загрози та узгодженість дій між

різними органами влади. Особливо це важливо в умовах інтенсивних бойових дій та необхідності мобілізації ресурсів держави.

Водночас зростає значення міжвідомчої координації, яка охоплює взаємодію Кабінету Міністрів України, військових адміністрацій та органів сектору безпеки і оборони. Така координація спрямована на забезпечення єдності державної політики та мінімізацію управлінських ризиків. Також певного значення набуває цифровізація державного управління, яка забезпечує безперервність адміністративних процесів навіть за умов руйнування інфраструктури та підвищених безпекових ризиків.

Разом із тим ефективність державного управління в умовах воєнного стану супроводжується низкою проблем. Однією з них є надмірна централізація, яка може знижувати гнучкість управлінських рішень на місцях. Другою проблемою є недостатній рівень координації між органами влади, що інколи призводить до дублювання функцій або затримок у прийнятті рішень. Третьою проблемою є кадровий дефіцит у системі державного управління через мобілізаційні процеси та перерозподіл персоналу.

Важливим аспектом є також необхідність дотримання балансу між ефективністю управління та забезпеченням прав і свобод людини. Навіть в умовах воєнного стану обмеження прав повинні бути пропорційними та обґрунтованими, що відповідає принципу верховенства права.

Крім того, сучасні умови війни формують нові виклики для державного управління, пов’язані з гібридними загрозами, інформаційними операціями та кібербезпекою, що потребує адаптації управлінських моделей. Підвищення ефективності державного управління в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу. Насамперед необхідно вдосконалити механізми міжвідомчої координації, забезпечити розвиток цифрової інфраструктури державного управління, а також удосконалити систему підготовки управлінських кадрів. Важливим є також баланс між централізацією та децентралізацією управління, що дозволяє поєднати оперативність рішень із гнучкістю їх реалізації.

Таким чином, державне управління в умовах воєнного стану є складною багаторівневою системою, ефективність якої залежить від здатності держави швидко адаптуватися до змін, забезпечувати координацію органів влади та своєчасно приймати управлінські рішення в умовах підвищених ризиків і невизначеності. Важливе значення при цьому має також збереження балансу між оперативністю реагування та дотриманням принципів законності, прозорості й захисту прав людини. Саме комплексний підхід до організації державного управління дозволяє підвищити його стійкість та результативність у період воєнного стану.

Білецький Олександр,
кандидат економічних наук,
Національна академія Національної гвардії України

ВИКОРИСТАННЯ БОЙОВОГО ДОСВІДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЩО ЗДОБУВАЮТЬ ДРУГИЙ І ТРЕТІЙ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧИ ПРОХОДЯТЬ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ, З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ДИНАМІЧНИХ ЗМІН У ВИХОВАНЦІВ СФЕРИ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Ведення сучасної війни високої інтенсивності вимагає від військової освіти переходу із дискретного етапу підготовки у безперервний цикл відтворення боєздатності, постійного удосконалення навичок, вмінь, технологій. Постійний розвиток сил і засобів противника зумовлює скорочення життєвого циклу тактико-технічних напрацювань, що вимагає перегляду парадигми навчання. Крім того, систематичних змін зазнають міжнародне та національне законодавство в оборонній сфері, щодня з'являються нові політичні, економічні, інформаційні виклики. В період здобуття вищих рівнів освіти чи проходження підвищення кваліфікації освітній процес детермінується не як перерва у службовій діяльності, а як фаза інтелектуального переозброєння. Поряд з цим слухачі, що прибули з військ, є носіями неоціненного досвіду, умінь і навичок практичного застосування отриманих раніше знань. Підготовка кваліфікованих кадрів стає стратегічним компонентом створення операційної переваги, еквівалентним за рівнем впливу на результат військових дій системам вогневого ураження, видам бойового та логістичного забезпечення. На мій погляд критично важливо в режимі реального часу використовувати практичний досвід досвічених військовослужбовців під час складання учбових програм, проведення занять, та своєчасному внесенні змін і доповнень до них.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці стратегічної моделі трансформації і розвитку системи освіти дорослих на сучасному етапі через формування здатності адаптації до динамічних змін у вихованців через усвідомлення та перейняття бойового досвіду старших побратимів у поєднанні з фундаментальними знаннями.

Дослідження спрямоване на формування механізмів конвергенції актуального бойового бекграунду та критичних технологій у навчальний процес для забезпечення асиметричної переваги та кратного зростання боєздатності військ.

Як на мене, вказаної мети можна досягти через:

1. Заняття в режимі реального часу

Перетворення системи збору досвіду і актуальної інформації на безперервний потік даних. Безпосередній зв'язок навчального закладу з бойовими частинами і підрозділами через слухачів (проведення актуальних на даний час досліджень, постановка насущних завдань, вчасне отримання інформації щодо вдалого/невдалого впровадження інновацій і рекомендацій тощо…)

2. Залучення носіїв реального бойового досвіду до проведення занять і складання навчальних планів.

3. Масштабування отриманих знань, умінь, навичок у науково-педагогічному середовищі.

Висновок: В умовах ведення війни високої інтенсивності швидкість адаптивної трансформації є ключовим бойовим множником і потребує сучасних підходів до розвитку освіти дорослих в секторі безпеки і оборони, в тому числі за рахунок взаємної інтеграції досвіду здобувачів різних рівнів вищої освіти.

Білецький Сергій,
кандидат технічних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
Черепаха Ростислав,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ДОСВІД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «БАЗОВА ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА» ТА ПЕРЕХІД ДО ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО СУПРОТИВУ»

У контексті збройної агресії росії проти України на протязі 2025-2026 навчального року було запроваджено навчальну дисципліну «Базова загальновійськова підготовка» (далі – БЗВП) у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) України і це важливий крок для формування обороноздатності держави. Однак процес викладання цієї дисципліни супроводжується низкою проблем, які знижують ефективність підготовки студентів.

Серед основних проблем зазначимо:

недосконаліть матеріально-технічної бази, тобто відсутність сучасних тренажерів, стрілецьких тирів, засобів зв’язку та індивідуального захисту; застаріле обладнання та обмежені ресурси для практичних занять;

програма навчальної дисципліни потребує доопрацювання в частині збільшення акценту на тактиці дій малих груп, застосуванні БПЛА, засобах РЕБ, кіберзахисту та інформаційній безпеці у всіх галузях військового життя, недостатнє використання цифрових технологій та симуляторів;

організаційні перепони в частині узгодження та імплементації навчальних занять в загальну систему навчальних дисциплін ВНЗ;

проблемна ситуація і з мотиваційною складовою у студентів вища, тобто психологічна підготовка потребує удосконалення;

кадрова нестача підготовлених викладачів для теорії у ВНЗ.

На сучасному етапі вже розглядається питання адаптації дисципліни в рамках законопроекту «Основи національного спротиву» (далі – ОНС), як альтернативи БЗВП – її межі та переваги все ще дискутуються.

На при кінці березня 2026 року Верховна Рада ухвалила важливий Закон про Національний спротив, який перебуває на підписі у Президента. Серед іншого, закон передбачає обов'язкове проходження курсу національного спротиву для всіх студентів – і дівчат, і хлопців. Це стосується, як закладів вищої освіти, так і професійної та фахової передвищої освіти.

По затвердженню Законопроекту Президентом України ЗВО не отримують достатньо часу (з квітня – травня до вересня 2026 року) на підготовку: формування кадрів, оновлення матеріально-технічної бази, інфраструктури і це проблематичне питання.

Закон України «Про основи національного спротиву» (ст. 6) визначає загальновійськову підготовку, як основу системи національного спротиву та встановлює, що вона організовується на принципах НАТО і має із 18 років охоплювати всіх громадян не у статусі діючої служби.

Як відомо за попередньою інформацією наявні обласні центри нацспротиву готуватимуть інструкторів для навчальних закладів. Тобто відбуватиметься масштабний трансфер інструкторської експертизи та досвіду від існуючих центрів підготовки до навчальних закладів. Саме про це йшлося у квітні поточного року на робочій нараді за участі Міноборони, Міносвіти, Сил ТрО ЗСУ, Генштабу ЗСУ, РНБО, а також представників центрів підготовки до національного спротиву.

Отже, до початку нового навчального року ВНЗ повинні:

адаптувати навчальні плани: включити дисципліну ОНС як обов'язкову, як для студентів чоловічої статі, так і для студентів жіночої статі;

створити відповідні кафедри або провести атестацію існуючих і затвердити навчальні програми нової дисципліни ОНС, забезпечити підготовку викладачів або укласти договори з військовими інструкторами;

планувати матеріально-технічну базу: створити стрілецькі тири, закупити тренажери, забезпечити доступ до полігонів;

провести інформування студентів: про обов'язковість курсу, умови проходження та наслідки відмови.

Як висновок можна зазначити, що:

станом на сьогодні не маємо чітко визначеної нормативної бази, – є лише закони та постанови (Закон «Про військовий обов'язок», постанова КМУ №734, наказ МОУ №262), які встановлюють обов'язковість БЗВП та її структуру;

не має чіткого розмежування повноважень за організацію теоретичного курсу та практичної складової, взаємодії з військовими частинами;

матеріально-технічне забезпечення залишається ключовим викликом. Необхідні полігони, тренажери, зброя, засоби зв'язку;

програма навчання потребує удосконалення та загального обговорення.

Безумовно, підготувати всю систему і запустити її вже у вересні серйозний виклик. Але воєнний час вимагає від нас швидких, відповідальних і скоординованих рішень. І в цьому Міноборони та Міносвіти несуть велику відповідальність за кінцевий результат своєї діяльності.

Бовсунівський Ігор,
Київський інститут Національної гвардії України

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРА ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ОЗБРОЄННЯ У СУЧАСНИХ (КРИЗОВИХ) УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Наша війна за незалежність влаштувала справжню технологічну революцію, яка повністю переписала правила використання зброї. Сучасне поле бою – це надвисока щільність артилерійського вогню, «розумні» снаряди, тисячі дронів у повітрі та тотальний РЕБ. Сьогодні командир взводу чи роти не просто каже «вогонь за готовністю». На нього тисне колосальний вантаж: він має за лічені секунди, під обстрілами та в інформаційному хаосі, координувати цілу екосистему різноманітного озброєння – від радянської класики до топових західних зразків та саморобних FPV-дронів. Старі підручники, де розраховували норми боєприпасів за лекалами минулого століття, більше не працюють. Військова освіта повинна наздоганяти цю шалену динаміку і вчити офіцера витискати максимум із кожного ствола, ракети чи коптера в умовах абсолютної невідомості.

Хотілося б без зайвої води розібратися, як трансформувати вогневу та тактичну підготовку офіцера, щоб він ефективно нищив ворога наявним арсеналом.

На мою думку, є декілька критично важливих точок змін, які ми мусимо враховувати при підготовці:

Застосування зброї через «Управління через замисел» (Mission Command). У сучасних умовах динамічного розвитку подій на полі бою, чекати погодження на кожен постріл чи запуск дрона від вищого штабу – це дати можливість ворогу заволодіти ініціативою, що призведе до втрат матеріальних засобів (озброєння, боєприпасів, інженерних споруд тощо) і людей. Коли

ворожий РЕБ повністю «лягає» на зв'язок, командир повинен миттєво приймати рішення сам. Ми маємо вчити його самостійно і комплексно застосовувати всі вогневі засоби підрозділу (міномети, гранатомети, ПТРК, дрони, стрілецьке озброєння) для реалізації загального замислу старшого командира.

1. Інтеграція вогневого досвіду «тут і зараз». Програми навчання мають оновлюватися ледь не щотижня. Специфіка підготовки сьогодні – це вміння працювати з тим, що реально воює на фронті. Офіцер має знати, як комбінувати вогонь артилерії з роботою ударних БпАК, як обходити частоти ворожого РЕБу, як вибудовувати ешелоновану оборону проти «Ланцетів» чи «Шахедів» за допомогою ПЗРК та антидронових рушниць, і як витискати максимум із трофейного чи дефіцитного озброєння.

2. Цифровізація та вогневе ураження. Планшет із бойовою системою у руках командира – це така ж грізна зброя, як і автомат. Сучасний офіцер має бути «на ти» з автоматизованими системами управління військами та вогнем (на кшталт «Кропива», «Дельта» тощо). Специфіка навчання полягає в тому, що цифрова грамотність стає основою вогневого ураження: виявлення цілі через стрім із мавіка, миттєве передавання координат у систему і відкриття точного вогню за секунди. Це економить дефіцитні снаряди та рятує життя.

3. Психологічний гарт та вогнева «стрес-інкубація». Навчити стріляти в ідеальних умовах тиру – це нічого не навчити. Потрібні жорсткі практичні тренування під психоемоційним тиском (Stress Exposure Training). Майбутній офіцер повинен вміти програмувати дрон, усувати затримку в кулеметі чи наводити міномет, коли навколо все вибухає, зв'язок кричить, а часу немає взагалі. Він має подолати страх перед високоточною зброєю ворога та вміти заспокоїти й скоординувати свій розрахунок під вогнем.

4. Гнучкі технології (VR, інтерактивні тири та симулятори). Боєприпаси до новітнього озброєння коштують дорого, а ресурс техніки не безмежний. Тому комп'ютерне моделювання та VR-тренажери – це порятунок для ЗВВО. Симулятори польотів на FPV, віртуальні тренажери для операторів ПТРК (на кшталт NLAW чи Javelin) та артилерійських коригувальників

дозволяють курсанту «відстріляти» сотні віртуальних снарядів і ракет у безпечному класі. На полігон він виходить уже з напрацьованою м'язовою пам'яттю та чітким алгоритмом дій.

Досить бездумно зазубрювати тактико-технічні характеристики (ТТХ) зброї з плакатів. Офіцера треба вчити мислити результативно. Ідеальний інструмент для цього – культура розбору польотів за методологією AAR (After Action Review – аналіз після дій) після кожної стрільби чи тактичного виходу. Треба чесно розібрати: «яке вогневе завдання стояло», «скільки цілей уразили насправді», «чому виникли збої в техніці чи координації» і «як зробити так, щоб наступного разу ворог ліг від першого пострілу».

Підсумовуючи можна з упевненістю сказати, що підготовка офіцера тактичного рівня до застосування озброєння в умовах війни за незалежність – це не про кількість виписаних конспектів. Це про виховання технологічного, адаптивного менеджера вогню. Поєднання цифрових систем, загартованої психіки, автономії в ухваленні рішень та миттєвого впровадження окопного досвіду – це єдиний спосіб підготувати командира, здатного забезпечити вогневу перевагу над ворогом. Наша система військової освіти має стати такою ж гнучкою та смертоносною для окупанта, як і сама сучасна зброя.

Васильєв Микола,
Київський інститут Національної гвардії України

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ДОРОСЛОЇ АУДИТОРІЇ В СЕКТОРІ ОБОРОНИ: ПРОБЛЕМАТИКА ОЦІНЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Сучасний етап розвитку освіти в секторі безпеки та оборони України вимагає гнучкий вибір інструментів та підходів до навчання різних категорій здобувачів. Існує принципова різниця між навчанням курсантів, які щойно здобули повну загальну середню освіту, та навчанням дорослих слухачів – військовослужбовців, які мають значний особистий, а найчастіше й бойовий досвід.

Відповідно до принципів андрагогіки, дорослий слухач є сформованою особистістю. Його ключовою перевагою є високий рівень внутрішньої мотивації, здатність до критичного аналізу та наявність практичного базису. Водночас цей досвід може виступати певним бар'єром: слухач із бойовим досвідом схильний критично оцінювати академічні стандарти, якщо вони, на його думку, розбігаються з реаліями поля бою. Натомість курсант (класична педагогічна модель) є «чистим аркушем», що полегшує засвоєння жорстких алгоритмів та інструкцій, але ускладнює їх застосування в нестандартних умовах через брак практичного бекграунду.

Ця відмінність критично впливає на процес формулювання та досягнення очікуваних результатів навчання (ОРН). ОРН – це чіткі, вимірювані та досяжні твердження, які описують, що саме здобувач освіти повинен знати, розуміти та бути здатним продемонструвати. Якщо для курсанта на початкових етапах прийнятним є досягнення базових рівнів таксономії Блума (наприклад, «запам'ятовування»), то для офіцера з досвідом результати мають фокусуватися на найвищих рівня – «оцінювання» та «створення». Наприклад, він не просто вивчає види маневру, а розробляє та віддає бойовий наказ у форматі SMESC.

Головною проблемою в роботі з досвідченими слухачами є процес контролю знань, де вкрай важливо розмежовувати поняття «оцінювання» та «оцінка». Оцінка є статичною фіксацією факту, кількісним показником у відомості. Для офіцера-практика проста цифра часто не несе навчальної цінності та може викликати спротив, якщо він вважає своє нестандартне практичне рішення правильним.

Шляхом вирішення цієї проблеми є зміщення фокусу на формувальне оцінювання – системний і безперервний процес збору даних та надання зворотного зв’язку. Його мета полягає не в покаранні чи зниженні бала, а у вказівці на помилки та допомозі в їх виправленні безпосередньо під час виконання завдань.

Ефективними інструментами в цьому контексті є військові ігри (Wargaming) на макеті місцевості та взаємооцінювання (Peer Assessment). Наприклад, під час доповіді варіанту дій один слухач виступає в ролі "командира противника" (Red Team), що дозволяє через професійну дискусію знайти слабкі місця в плані колеги. Викладач у цьому процесі лише модерує дискусію, використовуючи відкриті запитання (Сократівський діалог), та проводить швидкий розбір (AAR – After Action Review).

Отже, застосування інструментів формувального оцінювання перетворює контроль з інструменту примусу на інструмент навчання. Це дозволяє слухачам безпечно робити помилки на етапі планування, інтегрувати свій бойовий досвід у навчальний процес та успішно досягати найвищих очікуваних результатів навчання.

Вдовін Андрій,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ: ВІД СИМУЛЯЦІЇ ДО ЦИФРОВОГО УПРАВЛІННЯ

Впровадження інноваційних технологій у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) є не просто трендом, а стратегічною необхідністю. Сучасний здобувач військової освіти має формуватися в умовах, що максимально імітують високотехнологічне поле бою. Це вимагає переходу від класичних лекційних занять до інтерактивних моделей навчання з використанням спеціалізованого програмного забезпечення та мережевих систем.

Ключовим елементом підготовки офіцерів нового покоління є опанування систем управління військами у режимі реального часу. Це забезпечує інтеграцію теоретичних знань з тактики у практичну площину цифрового поля бою:

1. Система «Delta»: навчання курсантів роботі з інтегрованою платформою збору, обробки та відображення інформації про противника та власні сили. Це дозволяє майбутнім лідерам приймати рішення на основі мережецентричного підходу.

2. Геоінформаційні системи (ГІС): використання програм типу «Кропива» та аналогічних комплексів для автоматизації розрахунків, цілевказання та координації дій підрозділів.

Інноваційність навчання полягає у використанні засобів імітації бойових дій, що дозволяють відпрацьовувати складні сценарії без ризику для життя та значних фінансових витрат:

1. VR та AR технології: застосування віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності для підготовки екіпажів бронетехніки, операторів ПТРК та ПЗРК. Це забезпечує високий рівень м’язової пам’яті та алгоритмічної готовності. Лазерні

системи імітації бою: використання комплексів типу MILES або їх вітчизняних аналогів для двосторонніх тактичних навчань, де результат фіксується засобами об’єктивного контролю.

2. Конструктивна симуляція (JCATS): навчання штабів управлінню великими підрозділами у віртуальному середовищі з моделюванням логістики та вогневого ураження.

Підготовка сучасного фахівця неможлива без глибокого розуміння ролі безпілотних систем. Інноваційні підходи передбачають створення спеціалізованих класів-симуляторів польотів (FPV-дронів, розвідувальних БПЛА) та практичне використання наземних роботизованих платформ для розмінування та логістики. Це інтегрує технічну підготовку з тактичною гнучкістю.

Окремим вектором інновацій є кіберполігони – середовища для відпрацювання навичок захисту військових мереж та протидії ворожим ІПСО. Навчання здобувачів проводиться через симуляцію кібератак, що формує у них навички «цифрової гігієни» та стратегічного мислення у кіберпросторі.

Інтеграція новітніх систем у ВВНЗ забезпечує перехід від «армії минулого» до «армії майбутнього». Використання систем ситуаційної обізнаності, віртуальної реальності та роботизованих комплексів дозволяє готувати офіцера, який здатен перемагати у високотехнологічних конфліктах за рахунок інтелектуальної та технологічної переваги.

Гавриленко Ілля,
кандидат політичних наук,
Київський інститут Національної гвардії України

МОВНА ПІДГОТОВКА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ВЗАЄМОСУМІСНОСТІ З НАТО

Євроатлантична інтеграція України залишається одним із ключових стратегічних напрямів державної політики. Після внесення у 2019 році змін до Конституції України курс на членство в НАТО набув статусу довгострокового державного пріоритету. Водночас практична реалізація цього курсу залежить не лише від політичних рішень держав-членів Альянсу, а й від рівня готовності сектору безпеки та оборони України до функціонування відповідно до стандартів НАТО.

Одним із базових компонентів такої готовності є взаємосумісність (interoperability), яка охоплює технічний, операційний та доктринально-адміністративний аспекти. Особливого значення у цьому контексті набуває мовна підготовка військовослужбовців, оскільки саме володіння англійською мовою забезпечує ефективну участь у багатонаціональних операціях, міжнародних навчаннях, роботі спільних штабів, професійній військовій освіті та процесах стандартизації.

Станом на 2024 рік Україною імплементовано понад 320 стандартів НАТО (STANAG), що свідчить про значний прогрес у сфері реформування сектору оборони. Однак досягнення формальної відповідності стандартам не гарантує повноцінної інтеграції без належного рівня мовної компетентності особового складу. Офіційними мовами НАТО є англійська та французька, проте саме англійська фактично виступає основною робочою мовою міжнародної військової взаємодії.

Недостатній рівень володіння англійською мовою залишається одним із суттєвих бар’єрів для участі українських військовослужбовців у міжнародних заходах підготовки. За даними Міністерства оборони України, у 2024 році кількість військовослужбовців, які проходили мовні курси у вищих військових навчальних закладах, зросла на 14 % порівняно з попереднім роком. Водночас лише 19,3 % слухачів досягли рівня СМР-2 за стандартом НАТО STANAG 6001, тоді як близько половини здобули лише базовий рівень СМР-1, який є недостатнім для участі у більшості міжнародних навчань і програм підготовки. Це свідчить про позитивну динаміку розвитку мовної підготовки, однак водночас демонструє недостатній рівень мовної готовності значної частини особового складу до повноцінної участі у багатонаціональному військовому середовищі.

Практичне значення мовної підготовки особливо проявляється під час міжнародних навчань та тренувань. У 2024 році Україна вперше взяла участь у навчаннях НАТО C-UAS TIE24 у Нідерландах, присвячених протидії безпілотним системам, де працювали представники 19 країн-членів НАТО та держав-партнерів. Крім того, у межах найбільших навчань НАТО з цифрової взаємосумісності CWIX 2024 у Польщі участь брали понад 2500 фахівців із 42 країн. Подібні заходи передбачають постійну роботу у міжнародних штабах, оперативне опрацювання англомовної документації, проведення брифінгів та координацію дій у режимі реального часу.

У таких умовах недостатній рівень володіння англійською мовою безпосередньо впливає на ефективність участі українських військовослужбовців у міжнародній діяльності. Необхідність постійного залучення перекладачів ускладнює процес комунікації, збільшує часові витрати на передачу інформації та створює додаткові ризики неправильного розуміння наказів, процедур або технічної документації. Особливо критичними ці недоліки є під час штабних тренувань і командно-штабних навчань, де швидкість обміну інформацією безпосередньо впливає на якість ухвалення рішень. У багатьох випадках саме мовний бар’єр, а не рівень фахової

підготовки, стає перешкодою для направлення військовослужбовців на міжнародні курси, стажування та програми підготовки країн-партнерів НАТО.

Особливої актуальності зазначена проблема набуває у сфері освіти дорослих. Значна частина особового складу Сил оборони України була мобілізована після 2022 року та не проходила системної мовної підготовки раніше. Традиційні підходи до викладання іноземних мов часто виявляються недостатньо ефективними для дорослих військовослужбовців, які навчаються в умовах обмеженого часу, високого психологічного навантаження та необхідності одночасного виконання службових обов'язків. У зв'язку з цим система мовної підготовки у секторі безпеки та оборони потребує подальшого розвитку на засадах андрагогіки, практикоорієнтованого навчання та професійної спрямованості.

Важливим кроком у цьому напрямі стала Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України на 2021–2025 роки, яка визначає цільові рівні володіння іноземною мовою відповідно до STANAG 6001 для різних категорій військовослужбовців. Водночас досягнення визначених показників потребує не лише нормативного регулювання, а й суттєвого розширення кадрового, методичного та організаційного забезпечення системи мовної освіти.

Таким чином, мовна підготовка є одним із ключових чинників розвитку професійної військової освіти дорослих та досягнення взаємосумісності України з НАТО. Ефективне володіння англійською мовою забезпечує можливість участі українських військовослужбовців у міжнародних навчаннях, доступ до сучасного військового досвіду, інтеграцію у багатонаціональне середовище та прискорення процесу впровадження стандартів Альянсу. В умовах сучасної війни розвиток системи мовної підготовки стає важливою складовою підвищення боєздатності та професіоналізації Сил оборони України.

Калюжна Тетяна,
кандидат філософських наук,
Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ОСВІТІ ДОРОСЛИХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ

Цифровізація освітнього процесу є одним із ключових чинників модернізації сучасної системи освіти дорослих. У контексті післядипломної педагогічної підготовки вона набуває особливого значення, адже забезпечує формування нових компетентностей, необхідних для ефективної професійної діяльності.

Метою дослідження є аналіз викликів та перспектив цифрових трансформацій у сфері післядипломної освіти педагогів.

Цифрова трансформація визначається як системне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі етапи освітнього процесу. Освіта дорослих характеризується практичною спрямованістю, гнучкістю та орієнтацією на професійний розвиток, що зумовлює потребу у високому рівні цифрової компетентності педагогів. Цифрові навички стають базовим елементом професійної майстерності, а їх розвиток – необхідною умовою успішної інтеграції у сучасне освітнє середовище.

Процес цифровізації освіти дорослих супроводжується низкою викликів, а саме: *компетентнісні* – недостатній рівень цифрових навичок у значної частини педагогічного персоналу; *технічні* – обмежений доступ до сучасних технологій та слабка інфраструктурна база освітніх закладів; *психологічні* – невпевненість перед опануванням новими інструментами та технологіями; *організаційні* – відсутність системної підтримки, окремих методичних рекомендацій та стратегій цифрової інтеграції.

Не зважаючи на труднощі, цифровізація відкриває широкі перспективи для розвитку післядипломної освіти дорослих:

- використання цифрових платформ забезпечує інтерактивність та підвищує якість навчання;
- розширюється доступ до освітніх ресурсів незалежно від географічного розташування;
- формуються нові моделі післядипломної освіти – мікрокурси, онлайн-академії, змішане навчання;
- зростає мотивація педагогів до педагогічної діяльності завдяки інноваційним методам та персоналізованим траєкторіям навчання.

У практиці післядипломної освіти дедалі частіше застосовуються цифрові платформи Moodle, Google Classroom, Zoom та інші для організації навчального процесу, також поширеними є онлайн-курси підвищення кваліфікації педагогів. Широкі можливості для самоосвіти надають електронні бібліотеки та різноманітні освітні ресурси. Успішні кейси цифрової перепідготовки педагогів у різних країнах, демонструють ефективність інтеграції технологій.

Отже, можемо зробити висновок, що цифровізація освіти дорослих є невідворотним процесом, що відкриває нові можливості для розвитку післядипломної педагогічної підготовки. Основними викликами залишаються компетентнісні, технічні, психологічні та організаційні бар’єри. Водночас перспективи цифрової трансформації полягають у створенні гнучкої, доступної та якісної системи підготовки педагогів. Для успішної реалізації цього процесу необхідно інвестувати у розвиток цифрових навичок, забезпечити належну інфраструктуру та надати системну підтримку педагогам в освіті дорослих.

Ковальов Олександр,
Київський інститут Національної гвардії України

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ТА ПЕРЕНАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ПРИЗВАНИХ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Актуальність питання та проблеми кардинальної зміни професійної діяльності як у військовослужбовців, так і у цивільних осіб, які були мобілізовані до Національної гвардії України, а також труднощі їхнього перенавчання зумовлені трансформацією безпекового середовища та викликами повномасштабної військової агресії проти України.

Повномасштабна агресія Росії проти України стала не лише випробуванням для держави, але й кардинально змінила життя сотень тисяч громадян. Люди, які ще вчора працювали в суто цивільних професіях – учителями, інженерами, підприємцями, лікарями, працівниками ІТ-сфери, аграріями чи водіями – сьогодні виконують надскладні завдання із захисту держави. Для кожного з них це означає не просто зміну місця роботи, а повну зміну способу життя, професійної ролі, відповідальності та умов діяльності. Варто зважити й на те, що Національна гвардія України виконує унікальний спектр завдань: від охорони критичної інфраструктури та правопорядку в тилу до ведення запеклих оборонних і штурмових дій на лінії зіткнення. Відповідно, і вектор перенавчання має бути максимально гнучким.

Першою важливою проблемою на цьому шляху є зміна професійної ідентичності. Людина, яка тривалий час формувала себе як фахівця в певній галузі, мала авторитет і соціальний статус, після мобілізації змушена швидко освоювати нову систему правил, дисципліни, військових знань і бойових навичок.

Така трансформація відбувається в умовах високого психологічного тиску, розлуки з родиною, невизначеності та постійної загрози життю. Це є

серйозним викликом для адаптації. Особливо гостро постає питання внутрішнього конфлікту «цивільного я» та «військового я». Успішний менеджер чи керівник підприємства в цивільному житті, мобілізувавшись, стає рядовим стрільцем, який повинен беззаперечно підпорядковуватися наказам, часто – значно молодших за віком командирів. Цей психологічний злам нерідко створює невидимий бар'єр, який заважає ефективному сприйняттю інформації, якщо навчальний процес побудований без урахування цих чинників.

Другий важливий аспект – проблема безпосереднього перенавчання. Сучасна війна суттєво відрізняється від війн минулих років і навіть від початкового періоду АТО/ООС. Вона є високотехнологічною, динамічною та вимагає від військовослужбовця не лише відмінної фізичної підготовки, а й насамперед – здатності швидко опановувати нові інтелектуальні знання.

Сьогодні мобілізований військовослужбовець повинен у найкоротші терміни навчитися працювати з:

- безпілотними авіаційними комплексами та наземними роботизованими системами;
- сучасними цифровими засобами зв'язку військового призначення;
- складними автоматизованими системами навігації, розвідки та ситуаційної обізнаності;
- засобами радіоелектронної розвідки (РЕР) та радіоелектронної боротьби (РЕБ);
- протоколами тактичної медицини за стандартами TCCC (Tactical Combat Casualty Care);
- сучасними інженерними засобами та мінно-вибуховою справою;
- новітніми видами вітчизняного та іноземного озброєння.

Тобто ми говоримо про необхідність інтенсивного перенавчання дорослої людини в екстремальних умовах. Візьмемо, до прикладу, засоби РЕБ чи цифрові системи розвідки. Це сфери, що вимагають розуміння фізики радіохвиль, специфіки частот та логіки інтерфейсів. Для людини, яка не мала базової технічної освіти, такий інтенсив стає величезним навантаженням.

І тут виникає низка проблем андрагогіки та організаційні виклики. По-перше, це вкрай обмежені терміни підготовки. Умови інтенсивної війни не дають можливості навчатися місяцями чи роками. Часто базові та спеціальні знання потрібно засвоїти за лічені тижні або навіть дні.

По-друге, існує велика різниця у стартовому рівні підготовки новобранців. Одні мобілізовані мають попередній військовий досвід, строкову службу чи вищу технічну освіту, інші ж – ніколи в житті не тримали в руках зброю і не стикалися з подібними завданнями. Звести їх в один навчальний темп – це велике мистецтво для інструктора.

По-третє, важливим чинником є вікові особливості навчання. Середній вік мобілізованих сьогодні часто перевищує 35–40 років. З погляду андрагогіки – науки про навчання дорослих – таким людям психологічно та фізично складніше швидко освоювати нові динамічні навички. Нейропластичність у зрілому віці знижується, а якщо це відбувається в умовах хронічного стресу, недосипання та колосального бойового навантаження, ефективність класичних методів навчання падає.

Не менш важливою є психологічна складова процесу. Перенавчання у військових умовах – це не звичайний цивільний освітній процес. Тут помилка під час практичного відпрацювання в майбутньому може коштувати життя. Тому військовослужбовець має не лише механічно засвоїти технічні знання, а й навчитися діяти в умовах критичної небезпеки, брати на себе відповідальність, контролювати страх і злагоджено працювати в команді.

До всього цього додаються організаційні виклики. Сучасне поле бою змінюється дуже швидко. Технології, тактика противника, способи ведення бойових дій постійно вдосконалюються. Це означає, що навіть після проходження базової підготовки у навчальному центрі військовослужбовець повинен постійно донавчатися безпосередньо в підрозділі. Фактично, навчання у Національній гвардії стає безперервним процесом протягом усього часу служби.

Що можна зробити для підвищення ефективності такого перенавчання в сучасних умовах? На мою думку, пріоритетними та важливими є такі напрямки:

- впровадження коротких модульних програм підготовки. Відмовитися від розлогих теоретичних курсів. Навчання має ділитися на чіткі блоки: відпрацював дію до автоматизму – здав залік – перейшов до наступного модуля.

- широке використання симуляторів, інтерактивних тренажерів і цифрових платформ. Віртуальне середовище дозволяє безпечно, без витрати дороговартісних боєприпасів і моторесурсу, відпрацювати алгоритми дій та виправити помилки ще до виходу на полігон.

- максимальне залучення військовослужбовців із реальним бойовим досвідом до навчання новобранців. Інститут менторства є ключовим. Поранені бійці, або ті, хто повернувся з ротації, мають безумовний авторитет, а їхній практичний досвід є ціннішим за будь-які підручники.

- постійний психологічний супровід під час адаптації. Психологи підрозділів мають допомагати мобілізованим долати кризу ідентичності та трансформувати цивільний стрес у бойову концентрацію.

- глибока індивідуалізація навчального процесу . Потрібно оперативно тестувати новобранців у перші дні й розподіляти їх за напрямками підготовки з урахуванням їхнього віку, цивільної освіти та попереднього професійного досвіду. Цивільний ІТ-фахівець буде ефективнішим у підрозділі БПЛА чи кібербезпеки, а цивільний логіст чи механік – у забезпеченні.

Таким чином, проблема кардинальної зміни діяльності у мобілізованих військовослужбовців – це не лише питання суто військової чи вогневої підготовки. Це комплексна проблема професійної, психологічної та соціальної адаптації людини до абсолютно нової реальності.

У сучасній війні перемагає не лише той, хто має кращу чи потужнішу зброю, а й той, хто здатний швидше за ворога вчитися, адаптуватися і діяти в нових, надскладних умовах. Наше завдання як військових інституцій – забезпечити мобілізованим громадянам максимально якісний, науково

обґрунтований та практично орієнтований транзит від цивільного фахівця до професійного захисника Батьківщини.

Курило Олег,
Київський інститут Національної гвардії України

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА ДОРОСЛИХ. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІД ЗАСТАРІЛИХ ДОГМ ДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПЕРЕВАГИ

Сучасна війна високої інтенсивності докорінно змінила уявлення про те, що таке бойова міць. Ми звикли вимірювати силу кількістю батальйонів, танків, артилерії чи ракет. Але сьогодні перемагає той, хто швидше вчиться. Інтелектуальна перевага та швидкість адаптації стали такими ж критичними чинниками успіху, як і технологічна перевага.

Саме тому військова освіта дорослих – це не просто тилова інфраструктура чи формальність для отримання чергового звання. Це безпосередня зброя. Сьогодні ми вже не можемо дозволити собі концепцію «навчання раз і на все життя». Ми переходимо до концепції – безперервного навчання впродовж усієї військової кар'єри. Стара, громіздка академічна система виявилася надто неповороткою для динамічних реалій. Вона потребує негайної та безкомпромісної трансформації.

Що гальмує наш розвиток? Давайте відверто поглянемо на проблеми, які ми маємо розв'язати.

Перша проблема – це криза авторитету викладача. Уявіть ситуацію: за навчальну парту сідає 35-річний бойовий комбат, який успішно виводив бригаду з оточення і керував тисячами людей під вогнем. А перед ним стоїть теоретик, який бачив війну лише на топографічній мапі, і починає під диктовку читати тактику за підручниками десятирічної давнини. Це не навчання. Це руйнація мотивації слухача. Військовий професіонал – це специфічний дорослий слухач. Він навчається лише тоді, коли поважає експертність викладача і чітко розуміє, як ці знання врятують життя його бійців завтра.

Друга проблема – бюрократична.

Коли ворог змінює прошивку своїх дронів чи робочі частоти РЕБ, наші бійці в окопах адаптуються за 24 години. Якщо в цей же час військовий інститут чи академія витрачає три або шість місяців лише на паперове погодження та затвердження нової програми навчання — ми програємо війну на етапі підготовки. Освіта дорослих у НГУ має рухатися зі швидкістю звуку, а не зі швидкістю паперового листування між кабінетами.

Третя проблема – ігнорування психології дорослих та вплив бойового стресу.

Наші слухачі – це не 18-річні курсанти. Вони приходять на курси підвищення кваліфікації з величезним життєвим досвідом, але водночас – із хронічною втомою, вигоранням, а часто й з ознаками ПТСР. Класичні лекції «для галочки» тут не працюють. Якщо ми не змінимо підхід на користь андрагогіки – науки про навчання саме дорослих людей – ефективність підготовки дорівнюватиме нулю.

Четверта проблема – мовний бар’єр.

Коли Україна отримує надсучасне західне озброєння, інструкції до нього – це не художня література. Це тисячі сторінок складної технічної документації. Якщо офіцер витрачає дорогоцінний час на онлайн-перекладач замість того, щоб миттєво ухвалити рішення за стандартами НАТО, мовний бар'єр перетворюється на реальні бойові втрати.

Перспективи та якою має бути нова система?

По-перше, це повне впровадження системи L-курсів (Professional Military Education).

Структура L-курсів (Професійна військова освіта / PME)

Ми маємо остаточно відійти від застарілих радянських дипломів та довгих академічних термінів навчання. Ця система замінює старі радянські дипломи оперативно-тактичного чи оперативно-стратегічного рівнів на гнучкі сертифікаційні курси:

L-1 (тактичний рівень – командир взводу/роти) – управління малими підрозділами, базове планування бою. Процедури керівництва військами (TLP), індивідуальна та колективна підготовка.

L-2 (оперативно-тактичний рівень – командир батальйону/бригади) – управління штабом батальйону (бригади), взаємодія родів військ. Процес прийняття військових рішень (MDMP), штабні процедури НАТО.

L-3 (оперативний рівень – штаб корпусу / ОУВ) – планування спільних операцій, управління міжвидовими угрупованнями. Оперативне мистецтво, логістика театру воєнних дій.

L-4 (оперативно-стратегічний рівень – командування сил/Генштаб) – розробка військової стратегії, взаємодія з цивільним сектором (CIMIC). Національна безпека, стратегічне планування, оборонний менеджмент.

L-5 (стратегічний рівень — вище керівництво ЗСУ / Міноборони) – воєнно-політичне керівництво державою, коаліційна взаємодія. Геополітика, оборонна політика, керівництво в умовах глобальних криз.

Система має стати гнучкою: від тактичного рівня L-1 до стратегічного L-5. Пройшов конкретний модуль, отримав сертифікат, здобув необхідні лідерські навички – повернувся до виконання завдань.

По-друге, впровадження механізму – освіта за 72 години. Як це має працювати на практиці? Вранці підрозділ на лінії фронту знайшов новий ефективний спосіб протидії тактиці ворога. Складається короткий рапорт аналізу дій. Уже ввечері цей кейс оцифровується, а за 48–72 години інструктори у тилових центрах та вишах вже вчать за цією схемою нову групу слухачів. Бойовий досвід має ставати навчальним матеріалом миттєво.

По-третє, ставка на короткий термін навчання. Ми не можемо і не маємо права забирати командира з фронту на пів року для вивчення загальної теорії. Але ми зобов'язані дати йому інтенсивний 10-денний курс із кризового лідерства або тижневий модуль з інтеграції безпілотних і роботизованих систем. Освіта дорослих у військовий час — це як «піт-стоп» у Формулі-1: швидко оновили знання – і назад у бій.

По-четверте, цифровізація і технології віртуалізації та симуляції. «Для того, щоб навчити офіцера керувати вогнем артилерійської батареї, більше не потрібно спалювати тонни дефіцитних снарядів на полігоні під час перших занять. Сучасні VR-окуляри та тактичні симулятори дозволяють відпрацювати 100 різних сценаріїв бою у віртуальному просторі, де помилка коштує лише натискання кнопки "Рестарт", а не втрати реальної техніки».

Чому стара система освіти не працює під час динамічної війни високої інтенсивності. Шляхи адаптації андрагогічних підходів до вимог НАТО та реалій фронту.

«Специфіка військового як дорослого слухача та андрагогічний підхід»

Навчання військовослужбовців в умовах воєнного стану вимагає повної відмови від класичної педагогічної моделі (де викладач є єдиним джерелом знань) на користь андрагогіки – науки про навчання дорослих. Військовий як «дорослий слухач» має унікальний психологічний та професійний профіль, що базується на трьох чинниках:

1. Пріоритет практичної цінності: Доросла людина вдосконалює знання лише тоді, коли чітко розуміє, як це допоможе їй виконати бойове завдання або зберегти життя особового складу. Суха теорія чи застарілі бойові статути викликають у слухачів внутрішній спротив та втрату мотивації.

2. Співвідношення досвіду: Особливістю сучасної військової освіти в Україні є те, що бойовий досвід слухача (наприклад, капітана чи майора, який пройшов запеклі бої) часто перевищує досвід тилового викладача. Навчання має будуватися як діалог рівних, де викладач виступає модератором (фасилітатором), а не директивним лектором.

3. Психоемоційний стан: Слухачі курсів підвищення кваліфікації часто перебувають у стані хронічного бойового стресу, втоми або мають ознаки ПТСР. Це знижує концентрацію уваги. Ефективними стають лише методи інтенсивного інтерактивного навчання: розбір реальних бойових ситуацій, комп'ютерне моделювання та симуляційні ігри.

Перспективи та шляхи вирішення (Що пропонується)

З метою подолання кризових явищ у системі військової освіти дорослих пропонується впровадити такі кроки:

Реформа викладацького складу: Запровадити обов'язковий курс із методики навчання дорослих (андрагогіки) для всіх викладачів ВВНЗ та інструкторів навчальних центрів. Викладач як «фасилітатор»: Військовий інструктор має стати модератором дискусії та обміну досвідом, а не диктатором біля дошки.

Легалізація бойового досвіду: Створити систему швидкого трансферу знань. Бойовий досвід підрозділів має інтегруватися в навчальні програми протягом 72 годин через цифрову систему без очікування паперового затвердження нових планів.

Перехід на мікронавчання: Замість тривалих багатомісячних академічних курсів розробити мережу коротких (від 1 до 3 тижнів) інтенсивних модульних курсів під конкретні технологічні потреби (управління новими типами БПЛА, засобами РЕБ, кібербезпека).

Гнучка цифровізація: Розширити мережу безпечного дистанційного навчання (військових LMS платформ), щоб військовослужбовці могли проходити теоретичну частину курсів (наприклад, вивчення ТТХ техніки чи стандартів НАТО) безпосередньо в районах відновлення боєздатності підрозділів.

Мовна інтеграція: Включити вивчення військової англійської мови (термінології НАТО) як наскрізний елемент до абсолютно всіх L-курсів, відмовившись від практики ізольованого вивчення мови лише на спецкурсах.

Сучасна військова освіта дорослих – це не склад, куди ми один раз завантажуємо старі знання і зачиняємо двері. Це конвеєр, який має працювати без зупину 24/7. Наше завдання – перетворити систему військової підготовки з громіздкої залізобетонної структури на гнучкий, цифровий та адаптивний інтелектуальний організм. Реформа військової освіти – це не про зміну назв кафедр чи вивісок на інститутах. Це про зміну мислення. Ми маємо навчити

наших командирів думати швидше за ворога, управляти ефективніше за ворога і берегти життя бійця за допомогою інтелектуальної переваги.

Дякую за увагу! Слава Україні!

Мусейко Олександр,
Київський інститут Національної гвардії України

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ НГУ З ПИТАНЬ РХБ ЗАХИСТУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Досвід відбиття повномасштабної збройної агресії рф кардинально змінив профіль загроз радіаційного, хімічного та біологічного (РХБ) характеру для сил сектору безпеки і оборони України. Традиційні уявлення про застосування зброї масового ураження як стратегічного чинника поступилися місцем практиці локального хімічного впливу на малі тактичні підрозділи (групи). Для тактичної ланки Національної гвардії України (підрозділів від взводу до батальйону) загрози РХБ вийшли за межі усталених нормативів мирного часу. Гвардійці виконують завдання як безпосередньо на лінії бойового зіткнення в умовах високої інтенсивності вогневого впливу противника, так і у міській і промисловій забудові під час охорони й оборони визначених важливих державних об’єктів та об’єктів критичної інфраструктури.

Аналіз характеру бойових дій засвідчив появу нових викликів:

противник системно використовує безпілотні авіаційні системи для скидання боєприпасів хімічної дії. Фіксуються регулярні скиди гранат типу К-51, РГ-ВО та їхніх модифікацій із речовинами подразливої та задушливої дії (CS, CN, хлорпікрин) безпосередньо в траншеї, бліндажі та вогневі точки з метою витіснення особового складу під вогонь артилерії та ударних дронів;

зберігається ймовірність радіаційних інцидентів унаслідок боїв поблизу ядерних об’єктів і атак противника на них з повітря, а також ризики вторинного забруднення через удари по підприємствах хімічної промисловості.

У таких умовах підрозділи НГУ діють у так званому змішаному середовищі, де бойове завдання поєднується з необхідністю діяти в осередках радіаційного і хімічного зараження.

Існуюча сьогодні система підготовки як солдат, так і офіцерів виявляє низку проблем, зумовлених інерцією старих підходів:

1. Формалізований характер навчання. Окреме виконання нормативів у статичному положенні (в аудиторії, на місці шикування тощо) не формує моторних навичок застосування засобів індивідуального захисту в бойових умовах (в окопі, в бойовій машині, тісному укритті, при задимленні чи під вогнем противника).

2. Слабка інтеграція РХБ заходів у тактичну підготовку. Дисципліна нерідко вивчається окремо, а не як елемент загальновійськового бою.

3. Дефіцит сучасних тренажерів і сценарного моделювання, що ускладнює наочне відпрацювання алгоритмів у складній динамічній обстановці.

4. Психологічна неготовність. Застосування хімічних речовин часто викликає психологічні реакції у військовослужбовця, що за відсутності автоматизму дій веде до різкого зниження здатності діяти за встановленим алгоритмом.

Трансформація системи підготовки має спиратися на засади андрагогіки (освіти дорослих). Дорослий військовослужбовець ефективно навчається через переосмислення власного бойового досвіду, розуміння практичної доцільності кожної дії та розв’язання проблемних ситуацій.

Пріоритетними напрямами вдосконалення підготовки підрозділів НГУ визначено:

Гармонійну інтеграцію РХБ захисту в систему тактичних навчань. Заходи захисту мають відпрацьовуватися не як самостійні нормативи, а як складова комплексних вправ: стрільба в протигазі, переміщення малими групами, штурм і кругова оборона позицій, взаємодія в бою, домедична допомога при ураженні аерозолями-іритантами та при опіках запалювальними речовинами.

Впровадження кейс-методу та моделювання ситуацій. Навчання повинно спиратися на реконструкцію типових епізодів: атака дрона зі скидом отруйних речовин на вогневу позицію, комбінований удар термобаричною зброєю,

радіаційний інцидент на АЕС, витік токсичних сполук у промисловій зоні або виявлення небезпечних речовин на блокпосту.

Диференціацію завдань за ланками управління. Для відділення (групи), взводу – це доведений до автоматизму індивідуальний захист, взаємодопомога, первинна дегазація зброї та екіпірування, оперативне оповіщення за встановленими сигналами. Для роти – тактичний рух для виходу з зони зараження, організація радіаційного і хімічного спостереження, відновлення боєздатності. Для батальйону – стійке управління підрозділами в умовах забруднення, взаємодія із суміжними тактичними формуваннями, розгортання польових постів спеціальної обробки.

Вироблення у особового складу стійкості до стресу. Моделювання умов дефіциту часу, критичного стану забезпечення майном РХБ захисту, радіомовчання та суперечливих розвідданих навчає командирів ухвалювати рішення в критичній обстановці.

Таким чином, сучасна підготовка з РХБ захисту повинна бути максимально наближена до умов, у яких підрозділам НГУ доводиться виконувати завдання. Основним критерієм її ефективності має бути здатність військовослужбовця і командира правильно діяти при раптовому виникненні РХБ загрози, зберігати керованість підрозділу та продовжувати виконання поставленого завдання.

Назаренко Альбіна,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
Савчук Андрій,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення росії змусило перебудовувати освітній процес українських закладів вищої освіти та військових академій. Три роки поспіль заклади сектору безпеки та оборони працюють в умовах постійних повітряних тривог, мобілізації частини викладацького складу, ротації курсантів між навчанням і службою та фізичного руйнування окремих навчальних інфраструктур. Це не просто виклик – це примусове удосконалення, яке за три роки зробило те, чого не вдавалось досягти роками.

Перший і найбільш відчутний зсув – масовий перехід до дистанційних та змішаних форматів навчання. Якщо цивільні університети мали певний досвід онлайн-навчання ще з пандемії COVID-19, то для військових академій це стало справжнім випробуванням: значна частина дисциплін передбачає практичну підготовку, стрільби, тактичні навчання, роботу зі зброєю – речі, які не можна відтворити онлайн. Вихід знайшли у гібридній моделі: теоретичні модулі переведено на платформи Moodle та Microsoft Teams, а практичні – винесено в короткі інтенсивні «сесійні» блоки з максимальною концентрацією польових навчань.

Особливо цікавим є досвід Національної академії Державної прикордонної служби України (далі – НАДПСУ), де з 2022 року запроваджено так звану «асинхронну» модель: курсант, який перебуває на стажуванні або в зоні виконання завдань, отримує доступ до відеолекцій, тестових завдань і методичних матеріалів у будь-який зручний час. При цьому семінарські заняття проводяться у «sync»-форматі – синхронно, але дистанційно, що дає змогу підтримувати живий педагогічний контакт. Характерно, що успішність за цими курсами виявилась лише незначно нижчою, ніж в аудиторному форматі, натомість охоплення зросло суттєво, адже навчання більше не прив’язане до конкретного місця. Не менш важливим напрямом стала адаптація змісту навчальних програм до реального бойового досвіду. Курсанти та слухачі, які повертаються з передової на навчання, привозять із собою те, чого немає в жодному підручнику: живу тактику, актуальні способи застосування БПЛА, особливості дій в умовах РЕБ. Ряд академій – зокрема Національна академія сухопутних військ та НАДПСУ – офіційно ввели практику «дебрифінгів»: повернувшись зі служби, офіцер або курсант проводить для групи розбір реальних ситуацій з дотриманням режиму секретності. Ця практика фактично перетворює кожного учасника бойових дій на живий навчальний ресурс і радикально скорочує розрив між теорією та практикою. Окремою проблемою залишається психологічна складова підготовки. Серед курсантів і слухачів, що пройшли через бойові дії або втратили побратимів, фіксується зростання симптомів ПТСР та бойового стресу, які прямо впливають на здатність до навчання. У відповідь академії сектору безпеки та оборони активно запроваджують елементи психологічного супроводу у навчальний процес: обов’язкові сесії психологічної розвантаження, введення дисципліни «Психологія бойового стресу» до навчальних планів, а також підготовку викладачів до роботи з «травмованою аудиторією». Згідно з даними Міністерства освіти і науки України, у 2023–2024 навчальному році понад 70 % закладів вищої освіти запровадили або розширили психологічні служби саме під тиском воєнних реалій.

Вагомим є також питання міжнародної інтеграції освітніх стандартів. Вимога відповідності стандартам НАТО та ЄС стала не декларативною, а практичною: підрозділи, які взаємодіють з партнерами по коаліції, стикаються з прямою потребою у спільній термінології, єдиних процедурах та гармонійних системах управління. У відповідь НАДПСУ та низка інших академій запровадили двомовні навчальні модулі з тактики, ввели до програм стандарти AJP та STANAG, а також домовились про обмін викладачами з академіями країн–членів НАТО. Курсанти, які завершили такі програми, відзначають якісно вищий рівень готовності до спільних операцій порівняно з випускниками попередніх років.

Таким чином, воєнний стан, попри всі руйнівні наслідки, став каталізатором глибокої трансформації військової освіти. Змішане та дистанційне навчання перестало бути «запасним варіантом» і перетворилось на повноцінну педагогічну технологію; зміст програм наситився реальним бойовим досвідом; стандарти НАТО з декларацій перейшли у практику. Головний урок цього чотирирічного досвіду – освітня система здатна адаптуватись значно швидше, ніж здавалось, якщо зовнішній тиск є достатньо потужним і реальним.

Паращук Лідія,
кандидат технічних наук, доцент,
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ БАГАТОКРИТЕРІЙНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку системи вищої військової освіти України характеризується переходом до компетентнісної моделі підготовки майбутніх офіцерів, цифровізацією освітнього процесу та необхідністю персоналізації навчання. Одним із актуальних напрямів модернізації освітнього процесу є впровадження індивідуальних освітніх траєкторій. Зазвичай індивідуальна освітня траєкторія розглядається як персоналізований маршрут професійного становлення здобувача освіти, що формується з урахуванням його освітніх потреб, рівня підготовки, професійних інтересів та майбутньої спеціалізації. У середовищі цивільних навчальних закладів, на противагу військовим, викладацький склад має більше можливостей для реалізації альтернативних шляхів надання освітніх послуг.

Провідними вченими, що розвивають теоретико-методологічні засади індивідуалізації освітнього процесу, описано велику кількість шляхів реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, однак достатньо рідко описано саме кількісне вираження щодо оцінювання ефективності застосованого методу. Тому метою даної роботи є опис можливості застосування багатокритерійного оцінювання ефективності впровадження використаного шляху індивідуалізації.

За основу оцінювання ефективності впровадження індивідуальної освітньої траєкторії запропоновано використання методу аналізу ієрархій.

Запропонована методика дозволяє формалізувати експертні оцінки та визначити інтегральний показник ефективності персоналізованого навчання.

Основними критеріями оцінювання визначено:

- педагогічну результативність;
- адаптивність освітнього середовища;
- організаційно-технологічну ефективність.

До часткових критеріїв віднесено рівень сформованості професійних компетентностей, навчальну мотивацію, гнучкість освітньої траєкторії, адаптивність цифрового освітнього середовища, технологічність реалізації та ресурсну ефективність.

На основі експертного оцінювання визначаються вагові коефіцієнти критеріїв та здійснюється порівняння поточної моделі реалізації індивідуальної освітньої траєкторії з еталонною моделлю персоналізованого навчання. Інтегральний показник ефективності визначається через залежність від глобальних пріоритетів критеріїв, та відносні пріоритетів альтернатив.

Запропонований підхід дає можливість:

- здійснювати комплексне оцінювання ефективності індивідуальних освітніх траєкторій;
- підвищувати обґрунтованість управлінських рішень у системі військової освіти;
- забезпечувати адаптацію освітнього процесу до індивідуальних потреб здобувачів освіти;
- створювати передумови для впровадження цифрових систем підтримки персоналізованого навчання.

Таким чином, практична цінність дослідження полягає у можливості використання запропонованої методики для моніторингу якості реалізації індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення архітектури освітнього процесу у вищих військових закладах освіти.

Піддячий Володимир,
кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

ТЬЮТОРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ

Сучасна система освіти функціонує в умовах постійних суспільних і технологічних змін. Це викликає необхідність оновлення підходів до організації навчання та професійного розвитку фахівців. Зростання вимог до фахової підготовки, необхідність швидкої адаптації до нових умов діяльності та поширення цифрових форматів навчання зумовлюють потребу в гнучких та індивідуалізованих освітніх рішеннях. У зв'язку з цим особливого значення набувають підходи, орієнтовані на врахування професійного досвіду, особистих освітніх потреб і мотивації дорослих суб'єктів учіння. Одним із них є тьюторство. Воно спрямоване на підтримку самостійності здобувачів освіти, допомогу у виборі оптимального способу навчання, професійного й особистісного розвитку.

У освіті дорослих тьюторська діяльність пов'язана із створенням умов для адаптивного та результативного розвитку компетентностей з урахуванням потреб конкретного здобувача освіти. На відміну від викладача, тьютор забезпечує консультативну, організаційну та мотиваційну підтримку навчання. Важливою частиною його діяльності є допомога у визначенні освітніх цілей, плануванні самостійної роботи, розвитку навичок самоосвіти та формуванні відповідального ставлення до роботи.

Ефективність тьюторської підтримки значною мірою визначається здатністю враховувати індивідуальні особливості дорослих здобувачів освіти, їхній професійний досвід, рівень підготовленості та навчальну мотивацію. За таких умов тьютор виступає не лише організатором освітнього процесу, а й

фахівцем, що узгоджує освітні потреби особистості та можливості освітнього середовища. Окреслений формат взаємодії сприяє активному залученню дорослих суб'єктів учіння до навчальної діяльності, розвитку навичок саморефлексії та підвищенню готовності до безперервного професійного вдосконалення.

Тьюторська підтримка забезпечує можливість персоналізації навчання. Здобувач освіти може визначати власні освітні пріоритети, обирати оптимальний темп засвоєння матеріалу та коригувати напрям фахового розвитку відповідно до практичних потреб. Важливу роль у забезпеченні ефективності персоналізованого навчання відіграє орієнтація на розвиток компетентностей і здатності до самостійного розв’язання професійних завдань. У цьому контексті тьюторська діяльність спрямовується на удосконалення професійної мобільності, критичного мислення та готовності до системного оновлення компетентностей.

Отже, тьюторство у освіті дорослих створює умови для більш гнучкої організації навчання, орієнтованої на професійні потреби та індивідуальні можливості здобувачів освіти. Індивідуалізація навчального процесу, підтримка самостійної освітньої діяльності та врахування професійного досвіду дорослих сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки та розвитку готовності до безперервного навчання. Перспективність подальшого розвитку тьюторства пов’язана з розширенням практик персоналізованого навчання та вдосконаленням підходів до професійного супроводу дорослих у різних сферах діяльності.

Радомський Ігор,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

ДОРОСЛИЙ УЧЕНЬ ЯК СУБ'ЄКТ ОСВІТНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

З'ясування специфіки дорослого учня як ключового суб'єкта освітньої взаємодії в освіті дорослих потребує розгляду його характеристик, що значною мірою детермінують логіку організації навчання, вибір форм і методів, а також особливості взаємодії з педагогом-андрагогом.

У науковому дискурсі відсутнє однозначне трактування поняття «доросла людина», що пояснюється багатовимірністю цього феномена. Слід зазначити, що досягнення певного віку саме по собі не забезпечує автоматичного переходу до стану дорослості, оскільки визначальними є соціальні ролі, відповідальність та життєвий досвід індивіда. Отже, дорослість постає не як статичний стан, а як динамічний процес становлення особистості у єдності її біологічних, психологічних і соціальних вимірів.

Для андрагогічного підходу принциповим є розуміння дорослості через призму самосвідомості та автономії. Центральне місце у психолого-педагогічному портреті дорослого учня посідає *досвід як ресурс навчання*. Досвід виступає не лише передумовою, а й активним ресурсом навчання, який визначає спосіб сприйняття, інтерпретації та засвоєння нової інформації: нові знання інтегруються у вже сформовану систему уявлень і переконань, проходячи через «фільтр» особистісного сенсу. Водночас досвід може виступати й бар'єром, якщо нова інформація суперечить усталеним переконанням — у такому разі перед андрагогом постає завдання не трансляції знань, а фасилітації процесів трансформативного навчання (*transformative learning*).

Не менш важливою характеристикою є *прагматична орієнтація мотивації*. Дорослі навчаються переважно з метою розв'язання конкретних життєвих або професійних завдань. Це означає, що релевантність змісту навчання до реального контексту постає не як методична вимога, а як психологічна необхідність: не релевантний зміст блокує мотивацію до участі незалежно від якості його подачі

Важливою є також *соціальна включеність* дорослого учня — навчання не є для нього провідною діяльністю, а інтегрується в складний контекст професійних, сімейних і громадянських зобов'язань. Це породжує специфічну динаміку освітньої взаємодії: дорослий очікує поваги до власного часу, визнання попереднього досвіду та практичної застосовності кожного елементу навчання.

Узагальнення проаналізованих підходів дозволяє окреслити *інтегральний образ дорослого учня як суб'єкта освітньої взаємодії:* це соціально зріла, самокерована особистість із сформованим життєвим досвідом, яка бере участь у навчанні з прагматичних мотивів, поєднуючи освітню діяльність з іншими сферами життєдіяльності та очікуючи від освітнього процесу поваги до власної суб'єктності. Саме ці характеристики — автономність, досвід, прагматична мотивація і соціальна включеність — визначають особливий характер взаємодії в освіті дорослих та зумовлюють необхідність її побудови на засадах партнерства, діалогу і спільного конструювання знання.

Разом з тим ті самі характеристики, що визначають ресурсний потенціал дорослого учня, є й джерелом специфічних труднощів освітньої взаємодії: автономність може обертатися внутрішнім опором, досвід — пізнавальними упередженнями, прагматична мотивація — нетерпимістю до змісту, що сприймається як нерелевантний, а соціальна включеність — хронічним дефіцитом часу та рольовими конфліктами. Розуміння цього взаємозв'язку є принциповим для аналізу бар'єрів освітньої взаємодії з дорослими.

Попри потенційно високий ресурсний потенціал освітньої взаємодії у освіті дорослих, її ефективність нерідко знижується під впливом сукупності бар'єрів, що мають психологічну, соціальну та педагогічну природу.

До *психологічних бар'єрів* належать насамперед страх навчання та невпевненість у власних можливостях. Дорослі, які не любили школу в дитинстві, навряд чи добровільно повернуться туди, де їм колись було незатишно. Накопичення негативного освітнього досвіду формує стійкий внутрішній опір новому навчанню, що виявляється у зниженій активності, уникненні участі в обговореннях та небажанні демонструвати власні результати. Водночас усталені переконання та ціннісні установки дорослого можуть ускладнювати сприйняття нової інформації, особливо якщо вона суперечить наявному досвіду..

Соціальні бар'єри зумовлені специфікою життєвої ситуації дорослої людини. Часові обмеження, зумовлені професійною зайнятістю та сімейними зобов'язаннями, є найпоширенішими ситуативними чинниками, що перешкоджають участі у навчанні. Додатковим ускладненням є рольові конфлікти: вимоги професійної діяльності, сімейного життя та навчання нерідко вступають у суперечність, що обмежує можливості повноцінної участі в освітньому процесі.

Педагогічні бар'єри пов'язані з невідповідністю організації освітнього процесу особливостям дорослих учнів. Вони значною мірою зумовлені нерозумінням викладачами специфіки навчання дорослих, переваг навчання, орієнтованого на дорослого учня, та активного навчання, а також нехтуванням різноманітністю стилів навчання і потреб у релевантності змісту. Перенесення традиційних репродуктивних і формалізованих підходів в освіту дорослих призводить до зниження мотивації та формального залучення до навчання. Особливо деструктивним є ігнорування попереднього досвіду дорослого: відсутність його визнання є одним із ключових бар'єрів, що підриває довіру до освітнього процесу і блокує суб'єкт-суб'єктну взаємодію.

Окреслені бар'єри мають комплексний і взаємопосилюючий характер: психологічні труднощі посилюються соціальними обмеженнями, а педагогічні помилки здатні актуалізувати внутрішній опір навчанню. Це зумовлює необхідність їхнього системного врахування у процесі організації освітньої взаємодії. Для педагога-андрагога здатність своєчасно виявляти та мінімізувати зазначені бар'єри є не додатковою, а базовою складовою фахової компетентності.

Решетченко Дар'я,
курсант 2 курсу ННЕКІ,
Національна академія внутрішніх справ
Вербовий Василь,
кандидат наук з фізичного виховання
та спорту, доцент,
Національна академія внутрішніх справ

ТЕХНОЛОГІЇ ТРЕНІНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО БОЙОВИХ ДІЙ

В сучасних умовах успішність виконання бойових завдань залежить не лише від фізичних чи технічних навичок військовослужбовців, а й від їхньої психологічної готовності до виконання завдань в зоні ведення бойових дій. Постійний вплив стресу, небезпеки та невизначеності вимагають від особового складу надзвичайної емоційної стійкості, самоконтролю та здатності приймати важливі рішення в умовах обмеженого часу в екстремальних умовах. З часом ці умови можуть знизити боєздатність особового складу та погіршити адаптацію до критичних умов, тому розвиток психологічної готовності є важливим аспектом військової підготовки. Тренінгові для розвитку психологічної готовності до бойових дій поєднують надзвичайно різні підходи. Моделювання реальних бойових ситуацій та їх відпрацювання військовослужбовцями допомагає опанувати навички саморегуляції, підвищити стресостійкість, а також сприяє ефективній комунікації між членами команди та формує чіткі алгоритми дій в тих чи інших бойових ситуаціях. Це підвищує впевненість військових у своїх силах та зменшує ризик виникнення психологічних травм у майбутньому.

Головна мета тренінгових технологій – це формування високого рівня психологічної готовності та стійкості, яка проявляється під час виконання бойових завдань. Щоб результати психологічних тренінгів могли бути успішно

застосовані на практиці тренінгові програми повинні відповідати суворим вимогам, а саме:

1. відповідність чинним статутам та вимогам професійної діяльності;
2. створенню мінімальної різниці між бойовою та тренінговою ситуацією;
3. використанню прикладів із практики;
4. наявності чіткої структури тренінгу з можливістю розгляду тем й ситуацій, що пропонуються самими військовослужбовцями;
5. обов’язкове проведення досліджень після проведення тренінгу для оцінювання засвоєних навичок.

Зовнішні ознаки психологічної готовності до бою включають:

1. поведінкові реакції: відсутність метушні або ж навпаки надмірної замкнутості;
2. професійна чіткість: точність дій, чітке та неухильне виконання наказів і команд командира (керівника);
3. фізіологічні показники: контрольована частота пульсу та дихання, стабільний тон голосу, чітка мова без ознак паніки, нормальний колір обличчя;
4. психологічна стійкість: збереження «бойового духу», високий рівень витривалості, збереження когнітивних функцій.

Отже, успіх ведення бойових дій залежить не лише від технічних умінь, а й від психологічної готовності особового складу. Технології тренінгу допомагають розвивати потрібні психологічні навички і виконувати поставлені завдання в умовах бойового стресу. Дана технологія є надзвичайно розповсюдженою, адже на зараз надзвичайно багато організацій проводять їх задля відпрацювання різних ситуацій, аби бути готовими до них, також існують тренінги для вдосконалення певних навичок (домедичної допомоги) або ж для підвищення взаєморозуміння в колективі.

Савранський Валерій,
Київський інститут Національної гвардії України

АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ, А ТАКОЖ СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Воєнний стан став серйозним викликом для системи освіти України, оскільки виникла необхідність забезпечити безперервність навчання в умовах небезпеки, нестабільності та обмежених ресурсів. Освітній процес потребував швидкої адаптації до нових реалій, що включали повітряні тривоги, руйнування закладів освіти, вимушене переміщення учасників освітнього процесу та психологічне навантаження на учнів і педагогів. Одним із головних напрямів адаптації стало впровадження дистанційного та змішаного навчання. Досвід змішаного та дистанційного навчання став важливим етапом розвитку сучасної системи освіти, особливо в умовах пандемії та воєнного стану. Освітні заклади були змушені швидко адаптуватися до нових умов організації навчального процесу, використовуючи цифрові технології та сучасні засоби комунікації. Це сприяло активному впровадженню нових форм навчання та розвитку цифрової компетентності учасників освітнього процесу. Дистанційне навчання забезпечило можливість продовжувати освітній процес незалежно від місця перебування учнів і викладачів. Для проведення занять використовувалися різноманітні онлайн-платформи, відеоконференції, електронні освітні ресурси та системи управління навчанням. Такий формат дозволив підтримувати постійний зв’язок між викладачами та здобувачами освіти, організовувати контроль знань, виконання практичних завдань і самостійну роботу. Змішане навчання поєднало традиційні аудиторні заняття з дистанційними технологіями. Цей підхід виявився більш гнучким і ефективним, оскільки

дозволив оптимально поєднувати переваги очного спілкування та онлайн-освіти. Частина матеріалу опрацьовувалася самостійно за допомогою цифрових ресурсів, а практичні заняття та обговорення проводилися безпосередньо в аудиторіях або під час онлайн-зустрічей. Водночас досвід дистанційного та змішаного навчання виявив низку проблем. Однією з основних стала нерівність доступу до технічних засобів та інтернету. Не всі учасники освітнього процесу мали необхідне обладнання або стабільний зв'язок для повноцінного навчання. Крім того, виникали труднощі з організацією самостійної роботи, підтриманням мотивації та контролем академічної доброчесності. Попри це, нові формати навчання сприяли розвитку навичок самоорганізації, цифрової грамотності та самостійного опрацювання інформації. Викладачі отримали досвід використання інтерактивних методів навчання, електронних платформ і сучасних освітніх технологій. Це стало важливим кроком до модернізації освітньої системи та підвищення її гнучкості в умовах кризових ситуацій. Таким чином, досвід змішаного та дистанційного навчання продемонстрував здатність системи освіти адаптуватися до складних умов і забезпечувати безперервність навчального процесу. Використання цифрових технологій та нових методів організації навчання створює передумови для подальшого розвитку сучасної, доступної та гнучкої освіти.Завдяки використанню сучасних інформаційних технологій стало можливим продовжити освітній процес навіть у небезпечних регіонах. Онлайн-платформи, відеоконференції, електронні журнали та цифрові освітні ресурси забезпечили взаємодію між викладачами та здобувачами освіти. Це дозволило підтримати безперервність навчання та зберегти доступ до освіти для більшості учнів і студентів. Важливою складовою адаптації стало забезпечення безпеки учасників освітнього процесу. У закладах освіти були розроблені алгоритми дій під час повітряної тривоги, обладнані укриття та організоване навчання з основ цивільного захисту. У багатьох випадках навчальні заняття проводяться з урахуванням безпекової ситуації в регіоні, а розклад коригується відповідно до умов воєнного стану. Особливого значення набула психологічна підтримка учнів, студентів і

педагогічних працівників. Воєнні дії негативно впливають на емоційний стан людей, тому в системі освіти активно впроваджуються заходи психологічної допомоги, консультації фахівців та програми емоційної підтримки. Педагоги також змушені адаптувати методи викладання, враховуючи рівень стресу та психоемоційний стан здобувачів освіти. Ще одним важливим аспектом є оновлення змісту освіти відповідно до сучасних викликів. У навчальні програми включаються теми національної безпеки, медіаграмотності, кібербезпеки, домедичної допомоги та громадянської відповідальності. Це сприяє формуванню в учнів і студентів навичок, необхідних для життя та діяльності в умовах кризових ситуацій. Таким чином, адаптація освітнього процесу до умов воєнного стану є комплексним і необхідним заходом для забезпечення права на освіту. Незважаючи на складні обставини, система освіти України продовжує функціонувати, використовуючи сучасні технології, нові підходи до навчання та заходи безпеки. Це дозволяє не лише підтримувати освітній процес, а й формувати стійкість суспільства в умовах війни.

Професійна підготовка кадрів у секторі безпеки та оборони є одним із ключових елементів забезпечення національної безпеки держави. Її специфіка полягає у високих вимогах до рівня професійних знань, практичних навичок, морально-психологічної стійкості та готовності діяти в екстремальних умовах. Підготовка фахівців у цій сфері має комплексний характер і спрямована на формування компетентностей, необхідних для виконання службово-бойових завдань. Однією з головних особливостей професійної підготовки є поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою. Освітній процес включає вивчення військової справи, тактики, управління підрозділами, інформаційної безпеки, кіберзахисту, зв’язку, розвідки та інших спеціалізованих дисциплін. Водночас значна увага приділяється практичним тренуванням, польовим заняттям, командно-штабним навчанням і відпрацюванню дій у кризових ситуаціях. Специфіка підготовки кадрів у секторі безпеки та оборони також полягає у необхідності швидкої адаптації до сучасних викликів і загроз. Розвиток новітніх технологій, використання безпілотних систем, засобів

радіоелектронної боротьби, кіберзагроз та інформаційних операцій вимагає постійного оновлення навчальних програм і методик підготовки. Фахівці повинні вміти працювати з сучасними інформаційними системами, аналізувати оперативну обстановку та приймати ефективні рішення в умовах невизначеності. Важливою складовою професійної підготовки є морально-психологічна підготовка особового складу. Служба у секторі безпеки та оборони пов'язана з підвищеним рівнем відповідальності, ризиком для життя та значними психологічними навантаженнями. Тому особлива увага приділяється розвитку стресостійкості, дисципліни, лідерських якостей, здатності працювати в колективі та підтримувати високий рівень мотивації. Суттєве значення має інтеграція міжнародного досвіду та стандартів підготовки, зокрема стандартів НАТО. Участь у спільних навчаннях, міжнародних програмах підготовки та обмін досвідом сприяють підвищенню професійного рівня фахівців і сумісності сил безпеки та оборони України з міжнародними партнерами. Таким чином, професійна підготовка кадрів у секторі безпеки та оборони має багатогранний характер і потребує постійного вдосконалення відповідно до сучасних викликів. Її ефективність безпосередньо впливає на рівень обороноздатності держави, готовність сил безпеки до виконання завдань та забезпечення національної безпеки України.

Отже, сучасні умови воєнного стану суттєво вплинули на функціонування системи освіти та професійну підготовку кадрів, особливо у секторі безпеки та оборони. Освітній процес в Україні продемонстрував здатність швидко адаптуватися до кризових обставин шляхом впровадження дистанційного та змішаного навчання, використання цифрових технологій і вдосконалення організації навчальної діяльності. Незважаючи на труднощі, пов'язані з безпековими ризиками, психологічним навантаженням та технічними обмеженнями, система освіти продовжує забезпечувати безперервність навчання та підготовку кваліфікованих фахівців. Досвід використання сучасних інформаційних технологій довів важливість гнучких форм навчання, розвитку цифрової грамотності та здатності швидко реагувати на нові виклики. Водночас

професійна підготовка кадрів у секторі безпеки та оборони потребує постійного оновлення змісту освіти, вдосконалення практичної підготовки та впровадження сучасних методів навчання відповідно до умов ведення сучасної війни та міжнародних стандартів. Таким чином, адаптація освітнього процесу й модернізація професійної підготовки є необхідними умовами зміцнення обороноздатності держави, формування стійкого суспільства та забезпечення ефективної діяльності сектору безпеки й оборони України в умовах сучасних загроз.

Самко Алла,
кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Професійна діяльність викладачів закладів вищої освіти України зазнала суттєвих змін під впливом пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. У цих умовах викладачі були змушені адаптуватися до дистанційного й змішаного навчання, опановувати цифрові технології, удосконалювати навички самоменеджменту та професійної самоорганізації. Сучасна професійна діяльність викладачів відбувається в умовах невизначеності, що потребує гнучкості, адаптивності та постійного розвитку компетентностей.

Метою дослідження є аналіз психологічних бар'єрів у самоосвітній діяльності викладачів вищої школи.

Варто зазначити, що ефективність самоосвітньої діяльності значною мірою залежить від психологічних чинників. Психологічні бар'єри можуть ускладнювати здобуття нових знань, знижувати мотивацію та професійну ефективність. Саме тому дослідження механізмів подолання цих бар'єрів є надзвичайно актуальним.

Психологічний бар'єр розглядається як внутрішня або зовнішня перешкода, що обмежує здатність особистості реалізовувати поставлені цілі. Його проявами є емоційна напруга, тривожність, сумніви, невизначеність і страх, які ускладнюють професійне самовизначення та самоосвітню діяльність.

Серед основних чинників виникнення психологічних бар'єрів у самоосвітній діяльності викладачів ЗВО доцільно виокремити нестачу інформації, нечіткість професійних інтересів, нерозуміння власних можливостей, вплив соціального оточення, надмірне відчуття відповідальності, упередження, вікові особливості та недостатню психологічну готовність до розв’язання складних освітніх завдань.

У самоосвітній діяльності викладачів ЗВО доцільно виокремити мотиваційний, когнітивний, емоційний, соціальний, часовий бар’єри та бар’єр страху змін. Мотиваційний бар’єр проявляється у зниженні мотивації до професійного саморозвитку, когнітивний – у труднощах сприйняття нової інформації та недостатньому рівні цифрової компетентності. Емоційний бар’єр пов’язаний із невпевненістю, страхом оцінювання й можливих невдач, часовий – із дефіцитом часу через професійну завантаженість. Соціальний бар’єр зумовлений недостатньою підтримкою професійного середовища, а бар’єр страху змін – острахом нових технологій і підходів до навчання. Своєчасне виявлення та подолання цих бар’єрів є обов’язковим фактором успішної самоосвітньої діяльності й професійної самореалізації викладача.

Психологічні бар’єри можуть взаємодіяти між собою: когнітивні труднощі часто провокують емоційне напруження, страх або сумніви. Їх динаміка значною мірою визначається індивідуально-психологічними особливостями особистості та рівнем її стійкості до труднощів.

Виокремлюють конструктивну та деструктивну стратегії подолання психологічних бар’єрів. Конструктивна стратегія сприяє самореалізації та підвищенню психологічної стійкості викладача, тоді як деструктивна пов’язана з уникненням складних ситуацій і перешкоджає професійній самореалізації.

Психологічні бар’єри мають подвійний характер: вони можуть як перешкоджати професійному розвитку, викликаючи пасивність і невпевненість, так і стимулювати активність, мобілізацію ресурсів та особистісне зростання. Таким чином, подолання психологічних бар’єрів є важливою умовою професійного розвитку та безперервної самоосвіти викладачів ЗВО.

Сахно Наталія,
Міжнародний міжвідомчий багатопрофільний
навчально-бойовий центр Національної гвардії України

АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ, А ТАКОЖ СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Постановка проблеми. Проблема полягає у суперечності між об'єктивною потребою в отриманні (оновленні) знань тактичного рівня освіти та неможливістю тривалого відриву військових від виконання службово-бойових завдань.

Актуальність доповіді. По-перше, це загроза боєготовності, адже довгострокове вилучення досвідчених військовослужбовців з оперативного простору задля отримання ними сертифікату про проходження навчання послаблює підрозділи.

По-друге, фізична неспроможність в короткі терміни забезпечити освітнім (навчальним) процесом усіх «потребуючих» оновлення (отримання) чи підвищення військового, а саме тактичного рівня освіти.

Адже ми знаємо, що військовослужбовці Національної гвардії України, які не мають військової вищої освіти (мають цивільну вищу освіту по своїй спеціалізації та безліч різних фахових курсів, а саме головне: бойовий досвід) без сертифікату про проходження курсу командного тактичного рівня L1 не можуть обіймати посади, які передбачають наявність тактичного рівня освіти та / або не можуть просуватися по службі, тобто мати кар'єрний ріст.

А «потребуючих» отримання (оновлення) чи підвищення військового, а саме командного тактичного рівня освіти, в кожній військовій частині Національної гвардії України набагато більше, ніж пропонується навчальних місць.

До прикладу, на сьогоднішній день, а саме на діючий командний курс тактичного рівня L1 з 30.04 по 20.06.2026 виділено по 1, 2, рідше 3-4 місця на кожну військову частину. А чисельність особового складу цих військових частин набагато більша (тисячі військовослужбовців), і, відповідно, кількість «потребуючих» отримання професійної військової освіти значно перевищує кількість навчальних місць.

По-третє, дискусійне питання з приводу дійсності потреби військовослужбовців в довготривалому навчанні, які:

- вже мають бойовий досвід (в тому числі тактичні навички ведення сучасного загальновійськового бою);
- успішно керують ввіреним особовим складом в екстремальних (бойових) умовах (мають, відповідно, гарні лідерські якості та володіють навичками прийняття нестандартних рішень в умовах невизначеності);
- володіють практичними знаннями та навичками щодо прийняття рішень за стандартами НАТО (TLP та MDMP) та планування бойових операцій для забезпечення боєздатності взводу, роти;
- є сертифікованими фахівцями зі свого напрямку (з правом навчання / викладання відповідних курсів) такими країнами, як: Норвегія, Велика Британія, Німеччина, Італія, Франція, Польща, Словаччина.

Отже, в реаліях сьогодення, а саме перебування в умовах високоінтенсивної війни, яка триває вже 4 роки та виснажує як цивільне населення, так і військових, нагальною потребою (в аспекті саме питання військової освіти) є перебудова підходу до стандартів та вимог стосовно набуття вищої та фахової передвищої освіти для військовослужбовців, які мають бойовий досвід, тобто розробити механізм визнання бойового досвіду як такого, який надає компетенції командного тактичного рівня освіти.

Слободяник Володимир,
кандидат психологічних наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Сірко Роксолана,
доктор психологічних наук, професор,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОСІБ НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ)

В умовах воєнного стану система підготовки та підвищення кваліфікації осіб начальницького складу служби цивільного захисту зазнає суттєвих трансформацій. Сучасні виклики, пов’язані з бойовими діями, надзвичайними ситуаціями та необхідністю оперативного реагування, вимагають впровадження новітніх освітніх підходів, серед яких особливе місце займають технології дистанційного навчання.

Підвищення кваліфікації начальницького складу є важливим елементом забезпечення ефективного функціонування системи цивільного захисту. У Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності здійснюється відповідно до Наказу МВС України № 412 від 26.05.2020 року «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту», а також щорічним наказом ДСНС України «Про організацію навчання персоналу ДСНС у системі післядипломної освіти» та ряду положень, які сформовані і затверджені в університеті, зокрема: «Положення про організацію освітнього процесу у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності», «Положення про електронний курс в освітньому середовищі «віртуальний університет» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності»,

«Положення про організацію освітнього процесу слухачів інституту післядипломної освіти Львівського державного університету безпеки життєдіяльності».

У період воєнного стану традиційні форми навчання значною мірою ускладнені через обмеження пересування, загрозу безпеці та необхідність безперервного виконання службових обов'язків. В умовах воєнного стану для забезпечення безпеки учасників освітнього процесу в інституті післядипломної освіти використовуються технології дистанційного навчання для категорій слухачів, навчання яких дистанційно (онлайн) не впливатиме на якість засвоєння навчального матеріалу. Саме тому дистанційне навчання, яке є ключовим інструментом забезпечення безперервності освітнього процесу, організовується у відповідності до ряду керівних документах університету, а саме : «Положення про дистанційне навчання слухачів інституту післядипломної освіти Львівського державного університету безпеки життєдіяльності», «Положення про організацію семестрового контролю в дистанційному режимі навчання у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності», «Положення про електронний курс в освітньому середовищі «Віртуальний університет» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності». Дистанційне навчання в інституті післядипломної освіти університету реалізовується шляхом застосування змішаної очно-дистанційної форми навчання; використання технологій дистанційного навчання для забезпечення підвищення кваліфікації та спеціалізації у різних формах навчання з використанням програми відеоконференцзв'язку MS Teams у електронному навчальному середовищі Віртуальний університет.

До основних особливостей підвищення кваліфікації в таких умовах належать:

1. Гнучкість освітнього процесу. Дистанційні технології дозволяють адаптувати навчання до індивідуального графіка слухачів, що особливо важливо для осіб, залучених до виконання завдань у зоні бойових дій або ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

2. Оперативність оновлення навчального контенту. Умови воєнного стану характеризуються швидкою зміною ситуації, що вимагає постійного оновлення знань. Онлайн-платформи дають можливість оперативно вносити зміни до навчальних матеріалів відповідно до актуальних потреб.

3. Використання інтерактивних технологій. Сучасні платформи дистанційного навчання забезпечують застосування відеоконференцій, симуляторів, кейс-методів, що сприяє формуванню практичних навичок управління підрозділами в умовах кризових ситуацій.

4. Безпековий аспект. Дистанційне навчання мінімізує ризики для життя та здоров'я слухачів, оскільки не потребує їх фізичної присутності в навчальних центрах, які можуть бути потенційними цілями.

5. Індивідуалізація навчання. Завдяки цифровим інструментам можливо враховувати рівень підготовки кожного слухача, забезпечуючи диференційований підхід до засвоєння матеріалу.

Водночас впровадження дистанційного навчання супроводжується певними викликами. Серед них — технічні обмеження (нестабільний інтернет-зв'язок, відсутність належного обладнання), недостатній рівень цифрової компетентності окремих слухачів, а також складність забезпечення практичної підготовки у віртуальному середовищі, несумісність траєкторії планування освітнього процесу в університеті та формування план-графіків підвищення кваліфікації в практичних підрозділах.

З метою підвищення ефективності дистанційного навчання доцільно:

- удосконалювати матеріально-технічну базу;
- розвивати цифрову грамотність персоналу;
- впроваджувати змішані форми навчання (поєднання дистанційного та очного);
- використовувати спеціалізовані тренажери та симуляційні програми;
- забезпечувати методичний супровід навчального процесу.

Отже, використання технологій дистанційного навчання в умовах воєнного стану є не лише вимушеним, але й перспективним напрямом розвитку

системи підвищення кваліфікації осіб начальницького складу служби цивільного захисту. Це дозволяє забезпечити безперервність професійної підготовки, підвищити її ефективність та адаптивність до сучасних викликів.

Сидорчук Вікторія,
кандидат історичних наук,
Київський інститут Національної гвардії України

СИНДРОМ «ЕКСПЕРТА» ЯК АНДРАГОГІЧНИЙ БАР'ЄР: МЕТОДИ ПОДОЛОННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ОПОРУ ДОРОСЛИХ ЗДОБУВАЧІВ НОВИХ ЗНАНЬ

Трансформація системи професійної військової освіти, викликана динамікою сучасних збройних конфліктів та впровадженням концепції децентралізованого управління (Mission Command), потребує нових підходів до підготовки офіцерського складу тактичного й оперативного рівнів. Специфіка навчання дорослих здобувачів (андрагогіка) полягає в наявності у них вагомого службового та бойового досвіду. Проте на практиці цей досвід часто трансформується у стійкий психологічний бар'єр для сприйняття інновацій — синдром «експерта». Коли нові стандарти, технології чи норми права суперечать попередній успішній практиці офіцера, виникає опір. Традиційні догматично-лекційні методи навчання лише посилюють цей опір, що зумовлює науково-практичну потребу в обґрунтуванні фасилітаційних психолого-педагогічних інструментів для формування свідомого запиту на самоосвіту.

Метою дослідження є теоретичне осмислення психологічної природи синдрому «експерта» у військовій освіті та визначення прикладних методів фасилітації, спрямованих на подолання когнітивного опору дорослих здобувачів.

Психологічна природа синдрому «експерта» у військовому середовищі зумовлена специфікою діяльності та структурою командирської ідентичності. Офіцер діє в умовах субординації, де статус та впевненість є основою лідерства. Ситуація навчання підсвідомо сприймається як загроза авторитету й особистісному его, адже публічне визнання браку знань перед колегами

інтерпретується як слабкість. Цей Его-бар’єр провокує оборонну позицію: скепсис, знецінення матеріалу або саботаж дискусії.

Іншим чинником є «пастка успішного досвіду». Шаблони дій, які раніше забезпечили виконання завдань, психіка маркує як універсальні. Нові підходи сприймаються, як прихована критика минулих успіхів офіцера. Відмова від стереотипів вимагає значних вольових зусиль, до яких доросла людина в умовах хронічного стресу та втоми виявляє когнітивну інертність.

Подолання цього бар’єру вимагає переходу викладача від ролі транслятора істин до ролі модератора. Андрагогічний підхід передбачає застосування чотирьох спеціальних обхідних стратегій:

Метод керованого краш-тесту. На початку заняття здобувачам пропонується розв’язати симуляційну задачу підвищеної складності. Введення нових змінних (сучасні засоби РЕБ, специфічні правові обмеження) при використанні старих шаблонів гарантовано приводить офіцера у глухий кут. Усвідомлення дефіциту власних знань на основі об’єктивного результату симуляції знімає опір і формує відкритість до навчання.

Легітимізація досвіду через декомпозицію. Стратегія передбачає визнання унікальності практичних здобутків офіцера з одночасним аналізом їхніх граничних умов. У процесі керованої дискусії викладач допомагає розкласти кейс здобувача на елементи і визначити, за яких умов метод був ефективним раніше і які чинники сучасного операційного середовища роблять його нежиттєздатним сьогодні. Це дозволяє офіцеру зберегти авторитет, але демонструє межі його особистих шаблонів.

Делегування експертного статусу. Офіцера, який виявляє найбільший опір, залучають до процесу моделювання занять як головного експерта-аналітика з конкретного питання. Надання відповідальності за адаптацію нової інформації кардинально змінює психологічну установку: здобувач перестає захищатися, оскільки сам стає суб'єктом інтеграції знань.

Створення психологічної безпеки за стандартами After Action Review (AAR). В армійській субкультурі помилка ототожнюється з провалом. Для подолання

страху публічної помилки процедура оцінювання трансформується у колективний аналіз причинно-наслідкових зв’язків без винесення суб’єктивних оцінок «правильно/неправильно». Коли помилка під час навчання сприймається виключно як інструмент розвитку, пізнавальна гнучкість дорослих зростає.

Синдром «експерта» є закономірною захисною реакцією дорослого здобувача на виклики нового освітнього середовища, що загрожують його професійному статусу. Його подолання неможливе в межах авторитарної дидактики. Оптимальним шляхом є впровадження фасилітаційних інструментів (керовані краш-тести, декомпозиція досвіду, делегування статусу та аналіз дій за методологією AAR). Це дозволяє трансформувати практичний досвід офіцерів із перешкоди на каталізатор самоосвіти, що безпосередньо забезпечує розвиток адаптивного та ініціативного лідерства в силах оборони.

Тихоновська Марія,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

ІНШОМОВНА ОСВІТА УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО ПРОСТОРУ

Іншомовна освіта військовослужбовців України є одним із ключових напрямів розвитку системи військової освіти і водночас важливим чинником інтеграції до євроатлантичного простору. Обрання Україною стратегічного курсу на членство в НАТО зумовлює потребу у вільному володінні іноземними мовами на всіх рівнях військової служби – від тактичного до стратегічного. Це завдання набуває особливої актуальності в умовах війни, коли швидке й ефективне опанування мов стає не лише освітньою, а й безпековою необхідністю. В умовах війни іншомовна освіта військових забезпечує ефективну комунікацію з іноземними партнерами, участь у міжнародних навчаннях, місіях та операціях, а також сприяє інтеграції України у спільний безпековий простір.

Як окремий напрям наукових досліджень, проблема іншомовної освіти актуалізує потребу в переосмисленні методологічних підходів, моделей організації навчання професійної підготовки і розвитку фахівців сектору безпеки й оборони як категорії дорослих, які навчаються. Слід також зазначити, що у контексті освітньої практики іншомовна освіта й підготовка військових охоплює проблеми методики викладання, психолінгвістики, тестування, оцінювання рівня володіння мовою. Важливим є розроблення програм інтенсивного навчання, які враховують специфіку військової служби, бойового досвіду слухачів. З позиції андрагогічного підходу практичний інтерес становить адаптація принципів навчання дорослих до військової освіти, що

передбачає використання життєвого й професійного досвіду як ресурсу навчання військовослужбовців. В освітній практиці мають бути враховані психологічні особливості слухачів, їхній бойовий досвід, потребу у швидкому засвоєнні матеріалу. Важливого значення набуває створення рівних умов навчання незалежно від військових звань, що формує атмосферу співпраці й партнерства. У цьому контексті іншомовна освіта стає предметом міждисциплінарних досліджень, де поєднуються педагогіка, лінгвістика, психологія, військова наука.

У відповідності до «Інструкції про курси іноземних мов у Збройних Силах України» Міністерства оборони України (2017) у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) і військових навчальних підрозділах ВНЗ проводяться курси іноземних мов у Збройних Силах України з метою здійснення загальної та спеціальної мовної підготовки військовослужбовців та працівників ЗСУ. На базі ВВНЗ функціонують навчально-наукові центри іноземних мов. Вони забезпечують іншомовну підготовку: курсанти опановують базовий курс, слухачі – англійську мову для спеціальних цілей, ад'юнкти – іноземну мову для наукової діяльності. Важливим є впровадження інтенсивних курсів тривалістю чотири місяці, що передбачають щоденні шестигодинні заняття з аудіювання, читання, граматики, письма. На курсах іноземної мови викладають виключно англійську мову, але в рамках дисципліни «Іноземна мова» викладається ще й французька та німецька мови.

Як свідчать результати дослідження О. Ромашко, завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес ВВНЗ реалізуються ключові дидактичні принципи активності, інтерактивності й діалогічності, створюючи умови для активної участі слухачів у навчанні, розвитку їхньої комунікативної компетентності. Подібні підходи ефективно застосовуються й на мовних курсах, орієнтованих на формування іншомовної комунікативної активності, зокрема у форматах «Speaking Club», «Movie Club», які забезпечують занурення у мовне середовище, відпрацювання навичок усного мовлення й аудіювання, а також розвиток міжкультурної взаємодії.

Отже, в умовах повномасштабної війни іншомовна освіта військових є не лише засобом професійної комунікації та ефективної взаємодії, а й чинником міжнародної координації, інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір. Іншомовна освіта українських військовослужбовців розвивається на перетині освітньої практики, міждисциплінарних наукових досліджень. Її роль не обмежується формуванням мовної компетентності, оскільки вона виконує важливі професійні, інституційні й соціальні функції: сприяє професійному зростанню військовослужбовців, розширює їхню готовність до міжкультурної, професійної взаємодії, підтримує процеси професійної трансформації, забезпечує сумісність із процедурами, термінологічними стандартами й практиками держав – членів НАТО.

Федорчук Вадим,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У МЕЖАХ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України, трансформація системи військової освіти стає ключовим фактором забезпечення національної безпеки. Підготовка науково-педагогічних працівників (НПП) у межах базової загальновійськової підготовки (БЗВП) спрямована на створення єдиного стандарту виучки між тими, хто навчає, та тими, хто навчається. Головною метою є не лише опанування викладацьким складом практичних навичок володіння зброєю, а й глибоке розуміння сучасного бойового середовища для його подальшої імплементації в освітній процес. Перехід на стандарти НАТО та впровадження стандартних операційних процедур (SOP) вимагає від НПП високого рівня взаємосумісності. Це дозволяє викладачу виступати не лише теоретиком, а й фаховим інструктором, здатним пояснити логіку тактичних дій на основі власного досвіду, отриманого під час проходження навчання на полігонах.

Програма підготовки НПП має комплексний характер і охоплює критичні галузі військової справи, що визначають ефективність виконання завдань за призначенням:

1. вогнева підготовка: детальне вивчення матеріальної частини штатної та новітньої зброї, відпрацювання вправ стрільб, а також методика проведення занять зі стрілецької підготовки в умовах обмеженого часу;

2. тактична медицина (алгоритм MARCH): формування стійких навичок надання першої допомоги, використання турнікетів, засобів зупинки кровотеч та евакуації поранених під вогнем.

3. інженерна справа та мінна безпека: ознайомлення з сучасними засобами мінування, способами виявлення вибухонебезпечних предметів та правилами фортифікаційного обладнання позицій;

4. військова топографія та зв'язок: навички орієнтування за картою та за допомогою сучасних GPS-навігаторів, а також робота з цифровими засобами захищеного зв'язку.

Підготовка НПП має свою специфіку, оскільки аудиторія складається з осіб з високим рівнем інтелектуального розвитку та сформованим критичним мисленням. Навчальний процес будується на засадах андрагогіки, де акцент зміщується з механічного виконання наказів на аналіз тактичної ситуації. Кожне заняття супроводжується детальним поясненням «чому саме так», що дозволяє науковцям швидше адаптувати ці знання для своїх дисциплін. Важливим елементом є залучення НПП до розробки нових методичних кейсів безпосередньо під час навчання. Це створює синергію між практичним досвідом інструкторів та науковим потенціалом викладачів, що зрештою веде до вдосконалення всієї системи БЗВП у закладах вищої освіти.

Особливу увагу приділено опануванню систем ситуаційної обізнаності (наприклад, «Delta», «Кропива»). Сучасний викладач має розуміти, як цифрові дані трансформуються у вогневе ураження. Використання симуляційних технологій (лазерні системи імітації бою, VRтренажери) дозволяє НПП безпечно відпрацьовувати тактику відділення та взводу, аналізуючи помилки за допомогою засобів об'єктивного контролю.

Результатом такої підготовки є формування викладача нового типу — практикоорієнтованого лідера. Це підвищує довіру курсантів до навчального матеріалу та забезпечує відповідність військової освіти викликам часу. Актуалізація навчальних програм на основі досвіду БЗВП дозволяє готувати фахівців, які готові до негайного виконання бойових завдань після випуску, маючи спільну базу знань зі своїми викладачами та командирами.

Шамрук Олег,
кандидат психологічних наук,
Київський інститут Національної гвардії України

ОСВІТА ДОРОСЛИХ У НОВІЙ РЕАЛЬНОСТІ: МЕТОДОЛОГІЯ НАВЧАННЯ, ПЕРЕНАВЧАННЯ ТА ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується глибокими соціальними, економічними, технологічними та культурними трансформаціями, які суттєво змінюють підходи до освіти дорослих. У новій реальності освіта вже не може розглядатися лише як етап підготовки людини до професійної діяльності. Вона дедалі більше виступає як безперервний процес оновлення знань, набуття нових компетентностей, професійного перенавчання та особистісного розвитку відповідно до викликів часу. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах війни, цифровізації, нестабільності ринку праці, демографічних змін і необхідності соціально-професійної адаптації різних категорій дорослого населення.

Освіта дорослих у сучасних умовах є не лише інструментом професійної мобільності, а й важливим механізмом соціальної стійкості, громадянської активності та психологічного відновлення особистості. Саме тому методологічне осмислення її змісту, принципів, форм і результатів потребує нових наукових підходів.

Методологічною основою сучасної освіти дорослих дедалі більше стає андрагогічний підхід, який передбачає визнання суб’єктності дорослого, його автономності, відповідальності за власну освітню траєкторію та орієнтації на практичне застосування здобутих знань. Дорослий навчається ефективніше тоді, коли розуміє мету навчання, бачить його зв’язок із реальними життєвими або професійними завданнями, має можливість інтегрувати нові знання у власний досвід і брати участь у побудові самого освітнього процесу.

Нова реальність зумовлює також зміну форм і технологій навчання дорослих. Зростає роль дистанційного, змішаного, модульного та короткострокового навчання, що дозволяє поєднувати освіту з професійною діяльністю, сімейними обов'язками та іншими сферами життя дорослої людини. Особливого значення набувають цифрові платформи, онлайн-курси, мікрокваліфікації, сертифікатні програми та інші формати, які забезпечують швидке оновлення компетентностей. Проте поряд із новими можливостями виникають і методологічні проблеми: як забезпечити якість такого навчання, як підтримати мотивацію дорослого здобувача, як поєднати академічну ґрунтовність із оперативністю й гнучкістю освітньої пропозиції.

Окремим важливим напрямом є професійне перенавчання дорослих. У сучасних умовах воно перестає бути винятковим явищем і стає нормою. Людина дедалі частіше змінює професію, освоює суміжні сфери діяльності, адаптується до нових ринкових вимог або вимушено шукає нові професійні ролі. Це особливо характерно для суспільств, які переживають кризові трансформації, військові виклики або структурні зміни економіки.

Однією з ключових методологічних проблем залишається визнання результатів освіти дорослих, здобутих у формальній, неформальній та інформальній освіті. У сучасному світі значна частина важливих компетентностей формується поза межами класичної освітньої системи: у професійній діяльності, самоосвіті, волонтерстві, громадській участі, військовому досвіді, тренінгах, коротких програмах та цифровому навчанні. Проте інституційне визнання таких результатів ще не завжди має чіткі, прозорі й доступні механізми.

У цьому контексті важливим є компетентнісний підхід, який дозволяє оцінювати не лише обсяг засвоєної інформації, а насамперед здатність людини діяти, приймати рішення, розв'язувати професійні й життєві проблеми.

Отже, освіта дорослих у новій реальності постає як багатовимірний простір розвитку людини, в якому поєднуються навчання, перенавчання, професійне зростання, соціальна адаптація та визнання результатів

попереднього досвіду. Подальший розвиток освіти дорослих в Україні потребує не лише оновлення організаційних механізмів, а й глибокого переосмислення її теоретичних основ відповідно до потреб особистості, суспільства і держави.

Шум Руслан,
Військова частина 3066 ОЗСП

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ МОБІЛІЗОВАНИХ ОФІЦЕРІВ

Поточна ситуація вимагає щоб **результати навчання виступали** не формальним елементом освітньої програми, а **реальним інструментом** оцінювання практичної готовності мобілізованого офіцера.

Сучасна війна вимагає від мобілізованого офіцера не лише теоретичних знань, а і розвинених навичок прийняття ефективних рішень в умовах невизначеності та дефіциту часу, ефективних дій в певних напрямках, таких як тактична медицина, орієнтація на місцевості, актуальні способи і методи управління особовим складом, програми «Кропива», «Дельта», володіння зброєю, має бути відпрацьована поведінка офіцера під час виконання бойових завдань в різних ситуаціях тощо.

На сьогодні існує розрив між формальними результатами навчання та реальними потребами бойових підрозділів, особливо це стосується практичного досвіду, кожен мобілізований офіцер після військової кафедри не має достатнього рівня знань та досвіду, щоб виконувати бойові завдання, і саме в результаті ефективного навчання мобілізований офіцер має вже діяти ефективно.

Обмежені строки підготовки мобілізованих офіцерів підвищують значення чітко визначених та практично орієнтованих результатів навчання та рівнем готовності офіцера до виконання бойових завдань, тому програма навчання має включати саме те, що необхідно для того, щоб після навчання мобілізований офіцер прийняв поточну ситуацію і приступив до виконання бойових завдань.

Досвід сучасної російсько-української війни актуалізував необхідність перегляду підходів до самого навчання, критеріїв ефективності навчання та

результативності військової освіти, а впровадження стандартів НАТО потребує зміщення фокусу з отримання знань на розвиток компетентності та орієнтації на результат. Кожен мобілізований офіцер має змінити свої звичні моделі поведінки з цивільного життя на високоефективні нові моделі і в актуальних умовах мати все необхідне для результативності.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Збірник матеріалів тематичного круглого столу

Відповідальний за випуск

Комп’ютерне складання і верстання

Формат . Папір офсет. Умовн. друк. арк. .

Наклад прим. Зам. .

Видавець: Київський інститут Національної гвардії України.

Адреса: вул. Оборони Києва, 7, м. Київ, 03179

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 7696 від 08.11.2022 р.